TAMMELAN KUNTA
TALOUSARVIO 2027
TALOUSSUUNNITELMA 2028-2030

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS 3

1 KUNTASTRATEGIA 4

2 TALOUSARVION YLEISPERUSTELUT 6

2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous 6

2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne 6

2.1.2 Kuntatalouden kehitysnäkymät 6

2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat 9

2.2.1 Väestömuutokset 9

2.2.2 Työpaikat ja työllisyys 11

2.2.3 Talousarvio ja talouden tasapaino 13

2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot 14

2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat 15

2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys 15

2.3.2 Verotulojen kehitys 16

2.3.3 Valtionosuuksien kehitys 17

2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys 17

3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIOINTISUUNNITELMA 18

3.1 Rakenne ja sitovuus 18

3.2 Tilivelvolliset 18

3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi 20

4 KÄYTTÖTALOUSOSA 21

4.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut 21

4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue 21

4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue 22

4.1.3 Tarkastuslautakunta 24

4.1.4 Keskusvaalilautakunta 24

4.2 Sivistyspalvelut 25

4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue 25

4.2.2 Perusopetuksen palvelualue 28

4.2.3 Vapaa-ajan palvelualue 30

4.3 Tekniset palvelut 34
4.3.1 Yhdyskuntatekniikan palvelualue 34
4.3.2 Kiinteistöjen palvelualue 35
4.3.3 Kaavoituksen ja lupien palvelualue 37
4.3.4 Ruuan ja puhdistuksen palvelualue 39
4.3.5 Vesihuollon palvelualue 40

5 VESILAITOKSEN LASKELMAT 43

5.1 Vesilaitoksen tuloslaskelma 43
5.2 Vesilaitoksen rahoituslaskelma 44
5.3 Sisäiset erät 44
5.4 Konserniyhtiöt 45

6 TULOSLASKELMAT 46

6.1 Tuloslaskelma ulkoiset 46
6.2 Tuloslaskelma ulkoiset / sisäiset 47
6.3 Tuloslaskelma 2026–2030 48

7 INVESTOINTIOSA 50

8 RAHOITUSOSA 55

9 TALOUSARVION JA TULOARVIOIDEN YHTEENVETO 57

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Katsomme varovaisen toiveikkain mielin kohti vuotta 2027, sillä vuoden 2027 talousarvioesitys on muodostunut ylijäämäiseksi. Tämä antaa positiivisuutta tarkastella kunnan toimintaa. On kuitenkin tarkasti huomioitava, että kuntien taloutta haastetaan monelta suunnalta. Kustannusten laaja-alainen kasvu sekä toisaalta mahdolliset muutokset kunnan saamaan tulorahoitukseen tuovat epävarmuustekijöitä, jotka on otettava kattavasti huomioon. On mahdollista, että muutokset vaikuttavat kunnan talouskehitykseen. Tammelan kunnan kaikessa toiminnassa onkin tarkoin huolehdittava talouden kantokyvyn varmistamisesta ja tulevien vuosien vahvistamisesta, jotta talous on jatkossakin tasapainoinen.

Vuoden 2026 aikana on edistetty kuntastrategian päivitystyötä. Kuntastrategia ja siihen liittyvä valmistelutyö on yhteinen matka, jonka tavoitteena ja tarkoituksena on laatia tiekartta kunnan luotsaamiseksi selkeillä tavoitteilla vakaasti kohti tulevia aikoja. Kuntastrategian päivitystyöhön on ollut mahdollista osallistua laajasti kuntalaisilla, yrittäjillä, vapaa-ajan asukkailla ja kaikilla kuntamme toimijoilla suoritetun avoimen tulevaisuuskyselyn kautta. Samoin kunnan henkilöstö on osallistunut päivitystyöhön tulevaisuusdialogin kautta. Luottamushenkilöt ovat työstäneet strategiaa valtuustoseminaarissa ja iltakoulussa. Tulemme saamaan hyvän kuntastrategian kahden kansallispuiston kodille. Kunnanvaltuusto käsittelee strategian alkuvuoden 2027 kokouksessaan.

Toiveikkain mielin voi katsoa myös kunnan kehittämistyötä. Moni keskeinen investointi on saatu toteutetuksi kuluneiden vuosien aikana. Huomio kiinnittyy vuonna 2027 Tammelan uuteen tulevaan asuinalueeseen, Papinsiltaan, joka tulee olemaan upea täydennys Tammelan asumismahdollisuuksiin. Keskeinen sijainti ja jokimaisema tarjoavat positiivisen ja ainutlaatuisen asuinalueen. Asuinalueen markkinointi on jo aloitettu.

Kuntaa tulee jatkossakin tehdä tunnetuksi, sillä Tammela pitää sisällään paljon erityisen positiivisia toimintoja, asioita ja paikkoja. Näiden esille tuomisen kautta voidaan pyrkiä lisäämään kuntamme tunnettavuutta.

Seudullisesti ja maakunnallisesti on suunnitteilla ja toteutuksessa isoja datakeskushankkeita. Isojen hankkeiden positiivisia vaikutuksia tullee näkymään kaikissa alueen kunnissa muun muassa työpaikkojen osalta. Tammelan on kyettävä näyttäytymään myös näiden hankkeiden äärellä työskenteleville houkuttelevana kuntana.

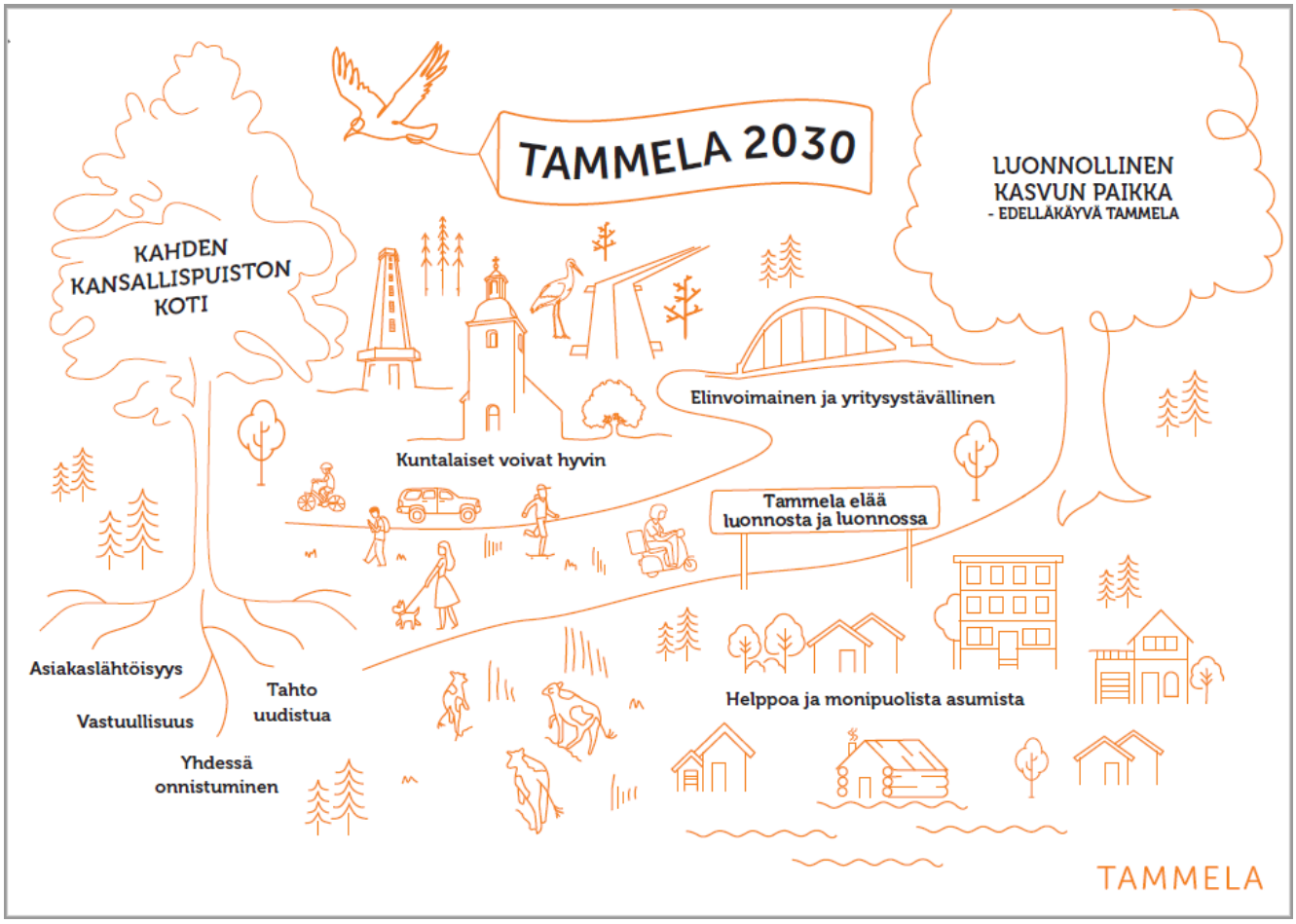
Laajemmin tarkasteltuna Tammelassa olevassa yrityskentässä on paljon positiivisia asioita. Kunnan tulee omassa toiminnassaan varmistaa yritysten toimintaedellytysten turvaaminen ja huolehtia aktiivisesta vuoropuhelusta yrittäjien kanssa. Vuoropuhelun käyminen kaikkien kunnan sidosryhmien kanssa on tärkeää.

Tammela on upea kunta, joka kunnioittaa historiaansa ja joka haluaa varmistaa uljaan tulevaisuuden. Hyvällä yhteistyöllä onnistumme tavoitteissamme.

Juuso Alatalo
kunnanjohtaja

1 KUNTASTRATEGIA

Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 12.6.2023, § 18.

Strategia-asiakirjassa on asetettu tavoitteet, sekä kerrottu kärkitoimenpiteet, joiden avulla strategiaa toteutetaan. Strategian toteuttaminen, seuranta ja arviointi on osa kunnan talousarvio- ja tilinpäätösprosesseja. Talousarvio perustuu valtuuston hyväksymään strategiaan ja talousarviossa asetetaan strategisista tavoitteista johdettuja toimenpiteitä ja mittareita.

Tilinpäätöksien kautta seurataan toimenpiteiden toteutumista mittareiden pohjalta ja raportoidaan kunnan tavoitteiden ja strategian toteutumista. Tammelan kunnan kuntastrategia on uudistettu vuonna 2023. Tavoitteena on, että kuntastrategia päivitetään vuonna 2026.

Strategiset tavoitteemme	Toiminnalliset tavoitteemme
Tammela on elinvoimainen ja yritysystävällinen	• Kehitämme koko kuntaa eri alueiden omaleimaisuus huomioiden vetovoiman lisäämiseksi. • Teemme hyvää yritysyhteistyötä ja syvennämme kumppanuuksia koko kunnan alueella. • Toteutamme vahvaa markkinointia ja edistämme Tammelan tunnettavuutta. • Toteutamme ennakoivaa taloussuunnittelua ja pitkäjänteistä omistajapolitiikkaa.
Tammelassa on helppoa ja monipuolista asumista	• Asumme ja elämme luonnon keskellä luontoa kunnioittaen. • Tarjoamme helppoa asumista koko kunnan alueella palvelut huomioiden. • Toteutamme aktiivista tonttipolitiikkaa ja tarjoamme monipuolista asumista kaikenikäisille. • Huomioimme vapaa-ajan asukkaiden asumisen monipuoliset mahdollisuudet.
Tammela elää luonnosta ja luonnossa	• Huomioimme kestävän kehityksen periaatteet asumisessa, hankinnoissa, kasvatuksessa ja opetuksessa. • Kehitämme matkailua pitkäjänteisesti yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. • Pidämme huolta luonnostamme ja vesistöistämme virkistys- ja elinkeinomahdollisuudet huomioiden. • Meillä on kannattava, kestävä ja monimuotoinen maa- ja metsätalous. • Arvostamme suomalaista ruokaa ja ruoantuotantoa. • Tavoittelemme hiilineutraalisuutta.
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin	• Meillä on turvallinen arki. • Varhaiskasvatuksemme on laadukasta ja maksutonta. • Turvaamme osaajien saannin kaikissa kunnan palveluissa. • Yhteistyömme järjestöjen kanssa on aktiivista. • Meillä on monipuoliset ja ajassa elävät liikunta-, kulttuuri- ja harrastusmahdollisuudet. • Aktiiviset ikäihmiset ovat voimavaramme.

Kärkitoimenpiteemme

- **Taloussuunnittelumme on ennakoivaa (TA + 3v) ja perustuu toiminnan optimoinnille.**
- **Käymme tiivistä vuoropuhelua alueen yrittäjien kanssa ja kuuntelemme heitä säännöllisesti.**
- **Laadimme markkinointisuunnitelman, jossa huomioidaan vahva markkinointi kunnan strategisten painopisteiden mukaan.**
- **Huomioimme paikallisuuden hankinnoissa ja toteutamme aktiivista markkinavuoropuhelua alueen yritysten kanssa.**
- **Mahdollistamme käyttötarkoituksen muuttamisen vapaa-ajan asuntojen osalta vakituiseksi asunnoksi ja edistämme ranta-asumisen vaihtoehtoja.**
- **Huomioimme etätyön ja monipaikkaisen työskentelyn lisääntymisen.**
- **Toteutamme aktiivista tonttipolitiikkaa sekä teollisuudelle että yksityishenkilöille. Lisäksi markkinoimme ja edistämme tonttikauppaa ja tonttimarkkinointia.**
- **Edistämme asuntotuotantoa kunnan alueella.**
- **Kunta on viestinnän, mainonnan ja kaupallistamisen mahdollistaja.**
- **Kehitämme Tammelan luontopolkuja ja kansallispuistoja yhteistyössä Metsähallituksen ja muiden kuntien kanssa.**
- **Lisäämme lähiruoan osuutta.**
- **Meillä on turvalliset kevyen liikenteen väylät, joista pidämme hyvää huolta. Arvioimme uusia hankkeita säännöllisesti.**
- **Meillä henkilöstön lisäkoulutusmahdollisuudet ja palkitseminen pidetään kilpailukykyisenä.**
- **Tammelassa panostetaan nuorison hyvinvointiin arjessa ja vapaa-ajalla. Lisäämme liikuntakerhoja ja liikkumista edistäviä palveluita kaikissa ikäryhmissä. Meidän liikuntapaikat ja -reitit pidetään kunnossa. Huolehdimme kuntalaisten yhdenvertaisesta mahdollisuudesta harrastaa ja tuottaa kulttuuria eri muodoissaan.**

2 TALOUSARVION YLEISPERUSTELUT

2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous

2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne

Valtiovarainministeriön syyskuussa 2026 julkaistun taloudellisen katsauksen mukaan Suomen talouskasvun arvioidaan vahvistuvan lähivuosina. Bruttokansantuotteen (BKT) ennustetaan kasvavan 1,6 prosenttia vuonna 2026, 1,8 prosenttia vuonna 2027 ja 1,5 prosenttia vuonna 2028.

Katsauksen mukaan kotitaloudet ovat edelleen varovaisia kulutuksessa, mutta ostovoiman vahvistuminen ja luottamuksen paraneminen nopeuttavat kulutuksen kasvua erityisesti ensi vuonna. Puolustushankinnat, datakeskukset ja energiasiirtymä lisäävät investointeja, mutta asuntorakentaminen on edelleen heikkoa ja toipuminen alkaa vasta ensi vuonna. Työllisyys laskee vielä tänä vuonna ja kasvaa vasta vuodesta 2027 lähtien. Työttömyysasteen arvioidaan olevan vuonna 2026 yli 10 prosenttia.

Julkisyhteisöjen alijäämä oli 3,8 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2025. Suhdannetilanteen parantuminen lisää julkisen talouden tuloja, mutta menojen voimakas kasvu heikentää julkisyhteisöjen alijäämän 4,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen tänä vuonna. Taloussuhdanteen piristyminen kasvattaa välillisiä verotuloja, mutta toistaiseksi vaisu työllisyyskehitys hidastaa ansiotuloverotulojen kasvua ja työttömyysmenojen laskua. Vuoden alussa voimaan tulleet ansiotuloverotuksen kevennykset hidastavat verotulojen kasvua tänä vuonna ja yhteisöveron keventäminen ensi vuonna. Vuosina 2027–2030 alijäämä on noin 4,5 prosenttia suhteessa BKT:hen. Velkasuhteen arvioidaan nousevan tänä vuonna 90 prosenttiin, ja vuonna 2030 velan odotetaan olevan lähes 98 prosenttia suhteessa BKT:hen.

Kokonaistaloudellinen kehitys

(VM ennuste 9/2026)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Bruttokansantuote, mrd. euroa	282	293	305	317	329	341
Työlliset, muutos, %	-0,5	-0,5	1,1	0,8	0,8	0,6
Työllisyysaste, %	71,4	71,0	71,6	72,1	72,6	73,0
Työttömyysaste, %	9,7	10,3	9,9	9,5	8,9	8,5
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	0,3	2,0	1,9	2,1	2,0	2,0
Ansiotasoindeksi, muutos, %	3,1	3,6	3,2	3,4	3,2	3,2

Lähde: Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:35, Taloudellinen katsaus, syksy 2026

2.1.2 Kuntatalouden kehitysnäkymät

Valtion vuoden 2026 talousarvioesityksen antamisen yhteydessä julkaistiin syksyn 2027 Kuntatalousohjelma. Kuntatalousohjelmassa tarkastellaan Manner-Suomen kuntien, kuntayhtymien ja kuntakonsernien taloutta. Kuntatalouden tila perustuu Valtiokonttorille raportoituihin vuoden 2025 tilinpäätöstietoihin.

Kuntatalousohjelman mukaan kuntien yhteenlaskettu vuosikate heikkeni noin 370 milj. eurolla 2,89 mrd euroon, kun edellisvuotena heikennystä oli noin miljardi euroa. Edellisvuoden tapaan vuosikate riitti kattamaan poistot, mutta jäi 420 milj. euroa pienemmäksi kuin nettoinvestoinnit, vaikka nettoinvestointien määrä laski.

Tilikauden tulos kunnissa heikkeni noin 320 milj. eurolla ollen kuitenkin 730 milj. euroa positiivinen. Tulokseen vaikuttivat osin satunnaiset erät. Positiivisen tuloksen ja ylijäämäisen tilikauden seurauksena taseen kertyneen ylijäämän määrä kasvoi 350 milj. eurolla noin 17,94 mrd. euroon. Toiminnan ja investointien rahavirta heikkeni

380 milj. eurolla ollen noin -770 milj. euroa. Toiminnan ja investointien rahavirta kääntyi negatiiviseksi jo vuonna 2024. Sitä edellisen kerran se on ollut negatiivinen vuonna 2019.

Kuntatalousohjelman mukaan negatiivisen vuosikatteen kuntia oli viisi vuonna 2025 ja 14 vuonna 2024. Tilikauden tulos oli negatiivinen 111 kunnalla, kun vuonna 2024 tilikauden tulos oli negatiivinen 84 kunnalla. Vuosikate heikkeni kaikissa muissa paitsi alle 2000 asukkaan kuntakokoryhmässä, eniten vuosikate heikkeni yli 300 000 asukkaan kuntakokoryhmässä.

Kuntatalousohjelman mukaan kuntatalouden näkymät heikkenevät edelleen vuonna 2026. Kuntien omista sopeutustoimista huolimatta toimintakulut kasvavat 2,7 prosenttia. Toimintakuluja kasvattavat erityisesti henkilöstövaltaiselle kunta-alalle sovitut palkkaratkaisut, jotka kasvattavat kuntasektorin työvoimakustannuksia. Kuntasektorin kustannuksia kuvaava peruspalveluiden hintaindeksi kasvaa ennustejaksolla keskimäärin 3,3 prosenttia vuodessa.

Vuoden 2026 aikana kuntien toimintatuottojen ennustetaan kehittyvän maltillisesti. Toimintatuottoja arvioidaan pienentävän kuntien ja hyvinvointialueiden välisten sote-kiinteistöjen vuokrasopimusten päättyminen ja niiden uudelleenneuvottelut, jotka heikentävät kuntien vuokratuottoja vuodesta 2026 alkaen.

TE-palvelu-uudistuksen myötä kunnat vastaavat osasta työttömyysetuuksien rahoituksesta, mikä tekee kuntataloudesta suhdanneherkemmän, sillä työllisyyskehitykseen reagoivat tulojen lisäksi myös menot.

Kuntatalousohjelman mukaan kuntien verotulojen ennustetaan kääntyvän kasvuun edellisvuodesta ja niiden ennustetaan kasvavan 4,9 prosenttia erityisesti kunnallis- ja yhteisöveron vahvan kehityksen myötä. Valtionosuuksien ennustetaan kasvavan noin 4,0 prosenttia. Kasvua kuitenkin hidastavat valtionosuuksiin tehtävät vähennykset kuten indeksijarru ja määräaikaiset tason vähennykset. Kuntien vuosikatteiden ennustetaan vahvistuvan hieman edellisvuodesta, mutta tilikauden tuloksen heikkenevän ja pysyvän niukasti positiivisena, kun vuoden 2025 tulosta parantaneet kertaluonteiset erät poistuvat. Toiminnan ja investointien rahavirran ennustetaan heikkenevän 300 milj. euroa 1,1 mrd. euroa alijäämäiseksi.

Kuntatalousohjelman arvion mukaan kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta heikkenee 1,5 mrd. euroa alijäämäiseksi vuonna 2027. Toimintakulut kasvavat 2,9 prosenttia palkankorotusten ollessa suurimmillaan, ja korotusten ennakoidaan ylittävän yleisen ansiotaso kehityksen. Toimintatulot kasvavat vain 0,2 prosenttia, ja toimintakate heikkenee 4,2 prosenttia painuen 16,6 mrd. euroa negatiiviseksi.

Ennusteen mukaan kuntien verotulojen kasvu tasoittuu 3,8 prosenttiin edellisvuoden kehityksen jälkeen. Kuntien tuloja heikentävät erityisesti valtionosuuksiin kohdistuvat vähennykset, joista merkittävimmät ovat indeksijarrun kertaluonteinen nosto 2,8 prosenttiin vuonna 2027 sekä kustannustenjaon tarkistus. Valtionosuudet supistuvat edellisvuodesta. Vuosikate heikkenee ja kattaa poistot niukasti, minkä vuoksi kuntatalouden tilikauden tulos jää lähes nollaan. Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta on ennustejaksolla heikoimmillaan vuonna 2027, jolloin se painuu 1,4 mrd. euroa alijäämäiseksi.

Kuntatalousohjelman ennusteen mukaan kuntien peruspalvelujen painopiste säilyy sivistys- ja kulttuuripalveluissa, joiden yhteenlaskettu palvelutarve on aleneva. Tarpeen supistuminen välittyy menoihin kuitenkin vain osittain, sillä palveluverkon, henkilöstörakenteen ja lain säädännöllisten velvoitteiden joustamattomuudet arvioidaan hidastavan menojen sopeutumista palvelutarpeen mukana.

Väestökehitys eriyttää kuntien taloudellisia edellytyksiä: Syntyvyyden lasku ja maan sisäinen muuttoliike heikentävät muuttotappiokuntien tulopohjaa ja vähentävät niiden työikäistä väestöä, kun taas kasvukeskuksissa väestön lisääntyminen ylläpitää voimakkaita investointitarpeita.

Ennusteen mukaan kuntien investointitaso säilyy tulevina vuosina edelleen korkeana erityisesti rakennus-, tie- ja muun perusinfrastruktuurin tarpeiden sekä vihreän siirtymän investointien vuoksi. Kuntatalouden vuosikatteen ei

arvioida riittävän kattamaan nettoinvestointeja ja investointien rahavirta pysyy keskimäärin 1,1 mrd. euroa negatiivisena vuosina 2028–2030. Lainakanta kasvaa vuoden 2026 noin 22,4 mrd. eurosta noin 26,3 mrd. euroon vuoteen 2030 mennessä.

Ennusteeseen liittyy epävarmuutta. Suhdannevaihtelut välittyvät kuntatalouteen edellistä vuosia voimakkaammin erityisesti verotulojen ja työttömyyskustannusten kautta. Kuntien omat sopeutustoimet voivat vahvistaa rahoitusasemaa ennakoitua enemmän, jos kunnat onnistuvat palveluverkon ja henkilöstömenojen sopeuttamisessa odotettua paremmin. Toisaalta taas sopeutustoimien epäonnistuminen, työllisyystilanteen heikentyminen tai geopoliittisen tilanteen kiristyminen voivat kasvattaa menoja ja heikentää tuloja ennustettua nopeammin.

Lähde: Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:38, Kuntatalousohjelma vuodelle 2027, Syksy 2026.

Valmisteilla olevia lainsäädännön uudistuksia

Kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän uudistus jatkuu edelleen. Valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistusta ei viedä eteenpäin kuluvalla hallituskaudella, koska hallituspuolueet eivät löytäneet kokonaisuudistuksesta sopua uudistuksen eduskuntakäsittelyn vaatiman aikarajan puitteissa. Valtiovarainministeriössä selvitetään, onko järjestelmään mahdollista tehdä rajattuja, sitä selkiyttäviä muutoksia vielä tämän hallituskauden aikana. Uudistuksen lopulliset vaikutukset kuntien rahoitusasemaan eivät ole vielä tiedossa, minkä vuoksi valtionosuuksien kehitykseen liittyy suunnittelukaudella epävarmuutta.

Kuntien digitalisaation eteneminen lisää tulevien taloussuunnitteluvuosien aikana vaatimuksia esimerkiksi kuntien sähköisten palvelujen, tiedonhallinnan ja kyberturvallisuuden kehittämiselle.

Verorahoitus

Verorahoitus muodostuu valtion kunnille maksamista valtionosuuksista ja kunnan omasta verorahoituksesta (kunnallisverosta, kiinteistöverosta ja yhteisöverosta). Valtionosuusrahoitus on kunnalle yleiskatteellinen tuloerä, jota ei ole korvamerkitty tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan kunta voi itse päättää valtionosuusrahoituksensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä. Valtionosuudet koostuvat kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta.

Hallitus päätti kehysriihessä 2026 jatkaa uuden alueellisen matkailijaveron lainvalmistelua. Veron käyttöönotosta päättäisi kunta itse ja verotulo ohjautuisi kunnalle. Kunnat voisivat ottaa veron käyttöön vuoden 2028 alusta.

Vuoden 2027 kuntatalousohjelmassa (Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:38) on tarkasteltu vero- ja maksuperustemuutosten vaikutusta kuntatalouteen seuraavasti:

Kunnallisvero

Valtiovarainministeriön mukaan kunnallisveron tuoton arvioidaan olevan vuonna 2027 noin 11,0 mrd. euroa, mikä on noin 0,44 mrd. euroa enemmän kuin vuonna 2026. Kunnallisveron tuottoon vaikuttavat kehyskaudella veropohjan kehitys sekä hallitusohjelmaan sisältyvät ja julkisen talouden sopeutukseen liittyvät veromuutokset sekä tulo- ja työllisyyskehitys. Palkkatulojen osuus kunnallisveron veropohjasta on keskimäärin noin 68 prosenttia, eläkkeiden noin 24 prosenttia ja muiden tulojen, kuten esimerkiksi päivärahatulojen ja yritystulojen, osuus on noin 8 prosenttia. Tuloranteessa on eroja eri kuntien välillä. Väestörakenteen ja työllisyyden kehitys vaikuttavat yksittäisten kuntien veropohjaan ja verotuottoon.

Yhteisövero

Valtiovarainministeriö arvioi kuntien yhteisöveron tuotoksi 1,9 mrd. euroa vuonna 2027. Yhteisöveron tuoton ennustamisen lähtökohtana on viimeisimmän valmistuneen verotuksen mukainen yhteisövero, jota muutetaan arvioidun tuloskehityksen mukaisesti. Tuloskehityksen muutosta arvioidaan lähinnä kansantalouden tilin pidon toi-

mintaylijäämän muutoksen avulla. Toimintaylijäämän arvioidaan kasvavan noin 3,7 prosenttia vuonna 2027. Kehysriihessä 2025 päätettiin vuodesta 2027 alkaen alentaa yhteisöveron verokantaa 2 prosenttiyksiköllä 18 prosenttiin. Yhteisöveron veroperusteisiin tehtävät muutokset kompensoidaan kunnille lähtökohtaisesti yhteisöveron jako-osuuksia muuttamalla.

Kiinteistövero

Valtiovarinministeriön mukaan kiinteistöveron tuotto on noin 2,4 mrd. euroa vuonna 2027, mikä on noin 36 milj. euroa enemmän kuin vuonna 2026. Kehyskaudella veron tuoton arvioidaan kasvavan keskimäärin noin 1,8 prosentin vuosivauhtia.

Lähde: Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:38, Kuntatalousohjelma vuodelle 2027, syksy 2026

2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat

2.2.1 Väestömuutokset

Kanta-Häme on lähes 170 000 asukkaan maakunta.

Hämeen liiton julkaiseman Kanta-Hämeen tilanne ja kehityskuva 2025-raportin mukaan väestökehitys on ollut pitkään lievästi laskeva, mutta viime vuosina suunta on tasaantunut. Maakunnan väkiluku oli suurimmillaan vuonna 2013, jolloin asukasluku nousi 175 481 asukkaaseen. Tämän jälkeen nuorimpien ikäluokkien sekä työikäisten osuus on vähentynyt ja vanhimpien ikäluokkien kasvanut.

Maan sisäinen muuttoliike on ollut 2010-luvulta lähtien maakunnan kannalta negatiivista, eli maakunnasta muuttaa pois enemmän ihmisiä kuin sinne saapuu. Suurin muuttotappio kohdistuu 18–22-vuotiaiden ikäryhmään, jotka hakeutuvat esimerkiksi opiskelemaan toisen maakunnan alueelle. Kanta-Hämeessä yli 25-vuotiaiden osalta nettomuutto on sen sijaan ollut positiivinen, mutta ei riitä kompensoimaan nuorten poismuuton aiheuttamaa kokonaisvähennystä.

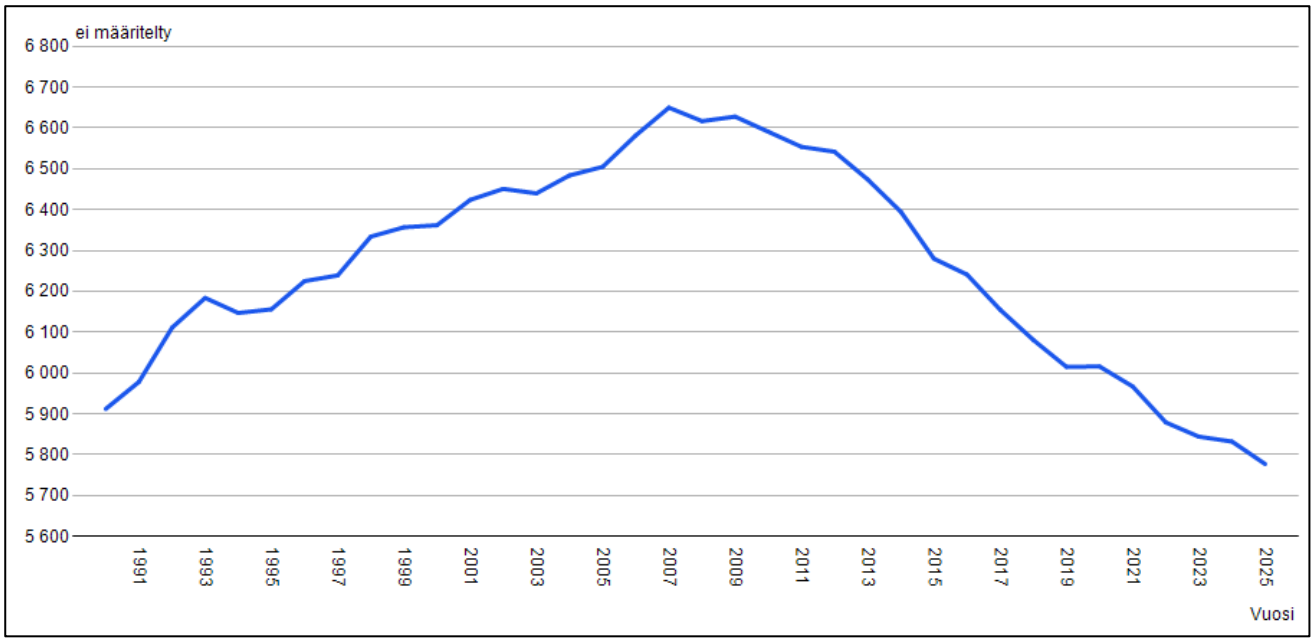
Hämeen liiton selvityksen mukaan Kanta-Hämeen alueella väestö ikääntyy erityisesti maaseutualueilla. Maakunnan väestön keski-ikä on 46 vuotta, kun se vuonna 2000 oli 41 vuotta. Keski-ikä on noussut maakunnassa nopeammin kuin maassa keskimäärin. Suurten ikäluokkien vaikutuksen ohella kehitystä selittää syntyvyyden väheneminen. Kanta-Hämeessä nuorten poismuutto vahvistaa tätä trendiä ja vaikuttaa väestöpyramidin rakenteeseen. Kaupunkiseuduilla keski-ikä on hieman matalampi, noin 45 vuotta, kun taas maaseudulla se on keskimäärin 48 vuotta.

Lähde: Hämeen liitto, Kanta-Hämeen tilanne- ja kehityskuva 2025.

Väestön kehitys Tammelassa

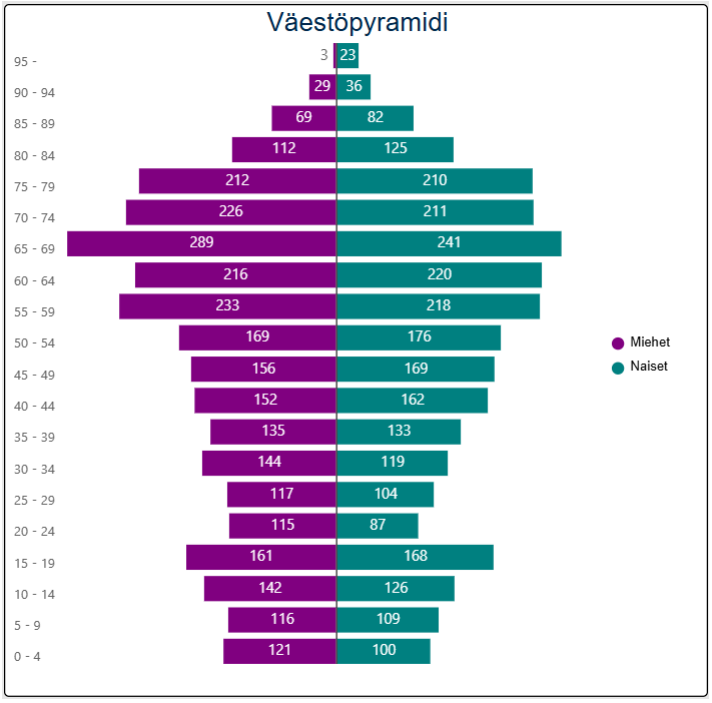
Tammelan väkiluku on laskenut hitaasti mutta tasaisesti. Vuoden 2024 lopussa asukasmäärä oli 5 832 ja vuoden 2025 lopussa Tammelassa oli 5 777 asukasta. Tilastokeskuksen julkaiseman syyskuun 2026 väestön ennakkotiedon mukaan Tammelan kunnan väestömäärä on laskenut vuoden takaisesta ja oli 5 736 asukasta eli Tammelan kunnan väkiluku on vähentynyt 41 asukkaalla tammi-syyskuun 2026 aikana.

Tammelan kunnan väkiluvun muutos vuosien 1990–2025 aikana

Lähde: Tilastokeskus, Väestö 31.12.

Tammelan kunnan väestörakenne vastaa monen muun pienemmän maaseutumaisen kunnan rakennetta. Tammelassa oli syyskuussa 2025 viiden vuoden väestöryhmissä tarkasteltuna 65–69-vuotiaiden ryhmä suurin (530 henkilöä). Nuorin ikäryhmä oli 0–4-vuotiaat, joita oli 221 henkilöä.

Lähde: Hämeen liitto, Elinvoimakatsaus, Syyskuu 2026

Tulomuutto Tammelaan muista kunnista vuonna 2025

Tammelaan muutetaan tilastotietojen perusteella eniten Forssasta (v. 2025: 107), Helsingistä (v. 2025: 18), Jokioisilta (v. 2025: 17), Tampereelta (v. 2025: 14), Espoosta (v. 2025: 11), Vantaalta (v. 2025: 11) ja Hämeenlinnasta (v. 2025:10).

2.2.2 Työpaikat ja työllisyys

Hämeessä on toiminut 1.1.2025 alkaen neljä kuntien työllisyyspalveluista vastaavaa työllisyysaluetta: Etelä-Hämeen työllisyysalue (Hausjärvi, Janakkala, Loppi ja Riihimäki), Työ-Hämeen työllisyysalue (Forssa, Hattula, Humppila, Hämeenlinna, Jokioinen, **Tammela** ja Ypäjä), Lahden työllisyysalue (Lahti) sekä Päijät-Hämeen työllisyysalue (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä).

Elinvoimakeskuksen julkaiseman Kanta-Hämeen syyskuun 2026 työllisyyskatsauksen mukaan Kanta-Hämeen työttömien työnhakijoiden määrä oli vuoden 2026 syyskuussa 8 444 henkilöä. Työttömiä työnhakijoita oli 172 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin.

Lomautettujen määrä oli vuoden 2026 syyskuussa 369 henkilöä, joka oli 99 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. Koko maan osalta määrät olivat seuraavat; työttömien työnhakijoiden määrä oli 324 871 henkilöä, joista lomautettujen osuus 12 124 henkilöä. Työttömien määrä nousi koko maassa vuotta aiemmasta 15 966 henkilöllä, eli 5,2 prosenttia.

Kanta-Hämeen työttömyysaste oli Pohjanmaan 6,6 %, Etelä-Pohjanmaan 8,3 %, Keski-Pohjanmaan 9,0 %, Lapin 9,5 % ja Kainuun 10,5 % jälkeen kuudennella sijalla 10,7 % työttömyysasteen mukaan. Koko maan keskimääräinen työttömyysaste oli 11,8 %. Kanta-Hämeen laaja työttömyys oli 13,4 %.

Kanta-Hämeen maakunnassa nuoria, alle 25-vuotiaita, oli syyskuun 2026 lopussa työttömänä 972 henkilöä, vähenevä vuodentakaisesta on 33 henkilöä (-3,3 %). Pitkäaikaistyöttömiä eli yhtäjaksoisesti vähintään vuoden työttömänä työnhakijana olleita oli syyskuun 2026 lopussa yhteensä 3 704 henkilöä, mikä on 492 henkilöä edellisvuotta enemmän (+15,3 %). Ulkomaalaisten työttömien määrä oli 763 henkilöä, joka oli vähentynyt edellisvuodesta 121:lla (-13,7 %).

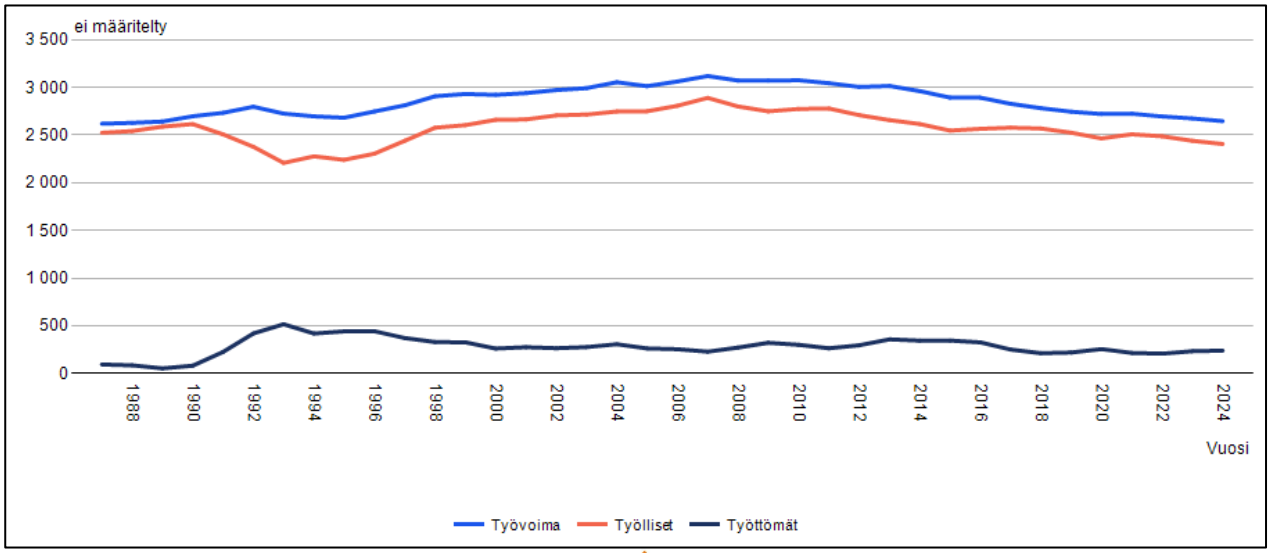
Lähde: Elinvoimakeskus, Kanta-Hämeen työllisuuskatsaus syyskuu 2026.

Työllisyyden kehitys Tammelassa

Tammelan työvoima oli 2 647 henkilöä syyskuussa 2026. Tammelassa oli syyskuussa työttömiä työnhakijoita 193 henkilöä, joista alle 25-vuotiaita oli 11, yli 50-vuotiaita 102 ja yli vuoden työttömänä olleita 100. Avoimia työpaikkoja oli 7 työpaikkaa. Työttömyysaste oli Tammelassa 7,3 %, Kanta-Hämeessä 10,7 % ja koko maassa 11,8 % syyskuussa 2026.

Lähde: Hämeen liitto, Hämeen elinvoimakatsaus, syyskuu 2026

Tammelan alueen työvoiman (työvoima, työllisyys ja työttömyys) kehitys vuosien 1988–2024 aikana

Lähde: Tilastokeskus, Väestötilastotietokanta

Työpaikkaomavaraisuus ja pendelöinti

Työpaikkaomavaraisuus kertoo kunnan alueella olevien työpaikkojen määrän suhteessa kunnan työllisiin. Tammelasta käydään töissä mm. Forssassa, Hämeenlinnassa, Jokioisilla ja Helsingissä.

Tilastokeskuksen ylläpitämän työpaikkaomavaraisuustilaston mukaan Forssan työpaikkaomavaraisuus oli 121,5 ja Tammelan työpaikkaomavaraisuus oli 72,4 vuonna 2024.

Tammelan alueen työpaikkojen määrä toimialoittain vuosien 2019–2024 aikana:

Tammelan alueen työpaikat	2019	2020	2021	2022	2023	2024
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	201	193	180	175	182	168
B Kaivostoiminta ja louhinta	2	5	3	2	3	3
C Teollisuus	496	476	506	485	435	435
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	8	11	8	6	9	5
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	27	29	27	30	36	32
F Rakentaminen	212	210	221	208	206	201
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	252	252	257	251	255	229
H Kuljetus ja varastointi	118	105	107	107	99	103
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	78	67	70	76	66	66
J Informaatio ja viestintä	41	39	46	47	49	43
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	27	26	27	25	28	28
L Kiinteistöalan toiminta	24	24	20	28	33	27
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	129	123	125	114	97	117
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	138	134	145	148	144	138
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaaliva-kuutus	94	88	93	92	94	102
P Koulutus	186	178	178	182	179	170
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	362	384	371	390	408	436
R Taiteet, viihde ja virkistys	24	21	28	23	24	26
S Muu palvelutoiminta	53	58	57	53	53	51
T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta tavaroiden ja palvelujen tuottamiseksi omaan käyttöön	11	10	15	11	7	4
U Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta	0	0	0	0	0	0

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

2.2.3 Talousarvio ja talouden tasapaino

Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio sekä taloussuunnitelma. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talouden suunnittelun lähtökohtana ovat strategiassa kunnan toiminnalle asetetut pitkän aikavälin tavoitteet.

Kunnanhallitus päätti talousarvioraamista elokuussa 2026 (Khall 17.8.2026 § 142) vuoden 2027 talousarvion ja vuosien 2028–2030 taloussuunnitelman laadintaa varten.

Talousarvioehdotuksen 2027 raami perustui vuoden 2025 tilinpäätöksen lukuihin. Talousarvioraamin valmistelun keskeisimmät muutokset koskivat valtionosuuksien ja verotulojen kehitysarvioita sekä kunta-alan työehtosopimusten mukaisia palkankorotuksia sekä muutoksia kunnan tulorakenteessa mm. vuokratulojen vähenemisen osalta. Vuoden 2027 talousarvioraamin tuloarviot perustuivat vuoden 2025 toteutuneisiin tilinpäätöstietoihin. Tuloarvioissa oli huomioitu palvelualueilla tiedossa olevat muutokset. Talousarvioraamin valmistelun menoarviot perustuivat vuoden 2025 tilinpäätöksen tietoihin. Vuoden 2027 poistojen- ja rahoituskustannusten arviot perustuivat kirjanpidon laskennallisiin arvioihin.

Keväällä 2025 solmittu kunta-alan työsopimus on voimassa helmikuun 2028 loppuun asti. Sopimuskauden aikana palkankorotuksia maksetaan yhteensä 7,37 prosenttia. Vuoden 2027 talousarvioraamissa oli huomioitu palkkakustannuksen nousu, joka oli 3,21 prosenttia vuonna 2027.

Vuoden 2027 palkkamenot oli arvioitu talousarvioraamissa lisäämällä vuoden 2026 palkkoihin 3,21 prosentin palkkojen korotus ja palkkojen sivukulut oli laskettu vuoden 2026 sivukululaskennan perusteella.

Vuoden 2027 talousarvion valmistelun periaatteena on, että kunnan taloutta ja palvelutoimintaa hoidetaan talousarviovuotena 2027 ja talousarvion suunnittelukaudella 2028–2030 siten, että kunnan talous pysyy tasapainossa. Vuoden 2027 talousarvioehdotuksessa vuosikate ei riitä kattamaan lainanlyhennyksiä eikä investointeja.

Talousarvion valmistelussa on huomioitu TE-uudistuksen kautta kuntien vastuulle 1.1.2025 alkaen siirtynyt TE-palveluiden tuottaminen ja siihen liittyvät kustannukset. TyöHämeen jäsenkuntien välisen yhteistoimintasopimuksen mukaisesti työllisyysalueen hallinto- ja palvelukulujen rahoitus muuttuu siirtymäkauden (2025–2026) jälkeen. Kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana toiminta on rahoitettu jäsenkuntien yhteenlasketulla valtionosuusrahoituksella, jonka TyöHäme laskuttaa jäsenkunnilta. Vuodesta 2027 alkaen kustannusten jako siirtyy aiheuttamisperiaatteeseen.

Vuodelle 2027 on talousarviovalmistelussa varattu määrärahaksi TyöHämeen kustannuksille 416 300 euroa, ja lakisääteisiin työttömyysetuuksien rahoitusosuuksiin 565 600 euroa.

Lakisääteisten työttömyysetuuksien rahoituksen osuus on kehittynyt seuraavasti:

Tammela	2023	2024	2025	TA 2026	TOT 2026
Tammikuu-maaliskuu	53 745	55 012	113 500	100 450	138 163
Huhtikuu-kesäkuu	46 873	50 415	130 624	131 403	141 637
Heinäkuu-syyskuu	57 892	57 298	133 109	133 394	136 465
Lokakuu-joulukuu	54 034	60 047	159 346	124 753	0
Yhteensä	**212 544**	**222 772**	**536 579**	**490 000**	**416 266**

Talousarvioehdotuksessa verotuloja on tarkistettu talousarvioraamin jälkeen Kuntaliiton syyskuussa 2026 julkaiseman kuntakohtaisen verotulotaulukon mukaisesti. Verotuloennusteen mukaisesti verotuloihin arvioidaan kasvua vuodelle 2027 ja taloussuunnitteluvuosille 2028–2030.

Vuonna 2026 Tammelan kunnan tuloveroprosentti on 8,90 prosenttia. Kunnanvaltuusto päätti 9.11.2026 (§ 25–26) vahvistaa vuodelle 2027 seuraavat tulovero- ja kiinteistöveroprosentit:

– tulovero	8,90 %
– yleinen kiinteistövero (rakennukset)	1,10 %
– yleinen kiinteistövero (maapohja)	1,30 %
– vakituinen asuinrakennus	0,50 %
– muu asuinrakennus (vapaa-ajan asunnot)	1,10 %
– yleishyödylliset yhteisöt	0,00 %
– eräät laitokset (voimalaitokset)	2,85 %

Vuoden 2025 aikana sovitut palkkaratkaisut tuovat myös painetta menojen kasvulle. Keväällä 2025 solmittu kunta-alan työsopimus on voimassa helmikuun 2028 loppuun asti. Talousarviossa on arvioitu seuraavat palkkakustannusten korotukset:

- Vuonna 2026	3,18 %
- Vuonna 2027	3,21 %
- Vuonna 2028	1,00 %
- vuonna 2029	1,00 %.

Vuonna 2023 aloitettu yhtenäiskoulu Harmonian rakentaminen on lisännyt kunnan vuosittaisia poisto- ja korkokuluja merkittävästi vuoden 2026 talousarviosta alkaen, verrattuna aiempiin vuosiin. Korkokulut tulevat olemaan iso menoerä myös vuoden 2027 talousarvioissa. Vuonna 2027 poistot ovat noin 2 306 400 euroa ja korkokulut ovat noin 400 000 euroa.

2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot

Keväällä 2025 solmittu kunta-alan työsopimus on voimassa helmikuun 2028 loppuun asti. Sopimuskauden aikana palkankorotuksia maksetaan yhteensä 7,37 prosenttia. Vuoden 2027 talousarviossa on huomioitu palkkakustannuksen nousu 3,21 %, vuonna 2028 1 %, vuonna 2029 1 % ja vuonna 2030 1 %. Tammelan kunnan henkilöstön palkat vuodelle 2027 on laskettu käytössä olevan Populus-palkanlaskennan raportointiosion kautta kustannuspaikoittain.

Henkilösivukulujen laskennassa on käytetty seuraavia sivukuluprosentteja, jotka perustuvat osin arvioon: KuEL -maksu 17,07 % (vuonna 2026 17,0 %), VaEL 17,1 % (17,1 %) sairasvakuutusmaksu 1,91 % (1,84 %), tapaturmavakuutusmaksu 1,63 % (1,39 %) ja työttömyysvakuutusmaksu 0,74 % (0,99 %).

Kunnat ja hyvinvointialueet maksavat palkkaperusteisen maksun lisäksi tasausmaksua, joka korvasi vanhan eläkemenoperusteisen maksun. Tasausmaksu perustuu lakiin ja sitä kerätään, jotta pitkän aikavälin eläkemeno saadaan katettua. Palkkaperusteinen maksu ei siihen yksin riittäisi muun muassa Kevan jäsenyhteisöjen henkilöstörakenteen ja aiempien parempien eläkekarttumien vuoksi. Talousarviossa on varattu vuodelle 2027 Kevalta saadun ennakkotiedon mukaisesti tasausmaksuun 152 500 euroa, kun vuonna 2026 tasausmaksu oli 281 116 euroa.

Vuoden 2027 talousarvion henkilöstömenot ovat kokonaisuutena laskeneet noin 65 000 euroa eli -0,56 % vuoden 2026 talousarvioon verrattuna.

2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat

2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys

Vuoden 2027 talousarvion ulkoiset toimintatuotot ovat noin 3,9 milj. euroa (3,6 milj. euroa / TA2026). Toimintatuotot kasvoivat noin 0,3 milj. euroa vuoden 2026 talousarviosta.

Vuoden 2027 talousarvion ulkoiset toimintakulut ovat noin 20,0 milj. euroa (20,4 milj. euroa / TA2026). Toimintakulut vähenivät noin 0,36 milj. euroa.

Vuonna 2027 henkilöstökulujen osuus toimintamenoista on noin 11,6 milj. euroa (11,7 milj. euroa / TA2026). Tästä varsinaisten palkkakulujen osuus on noin 9,45 milj. euroa ja henkilösivukulujen osuus noin 2,17 milj. euroa.

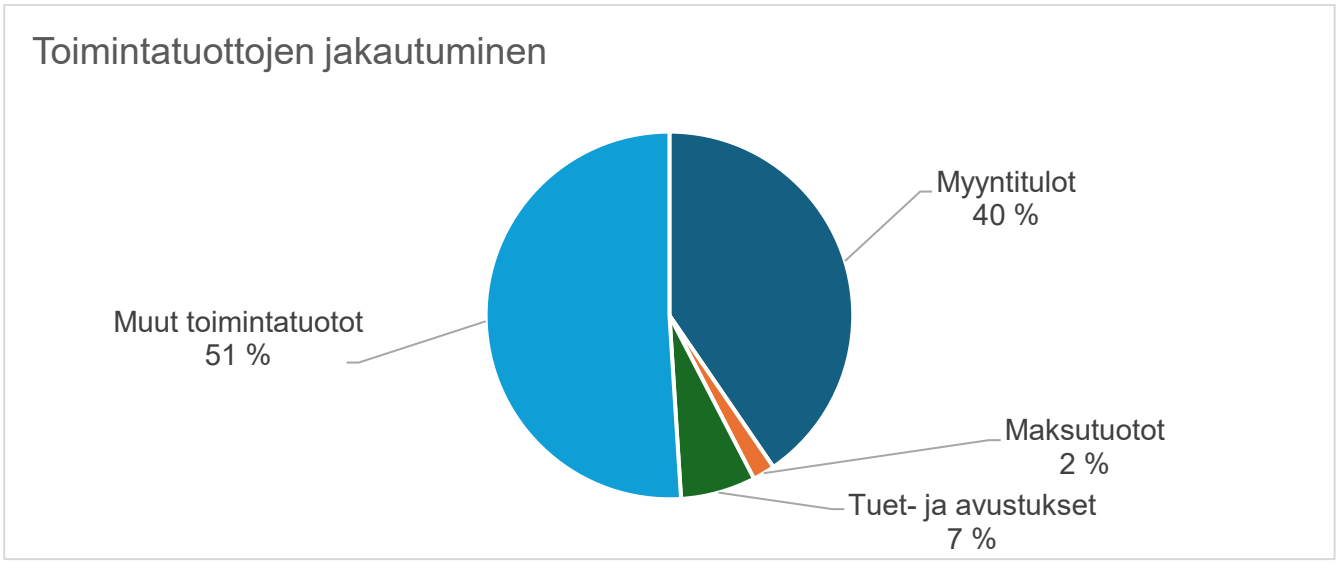
Palvelujen ostoja on talousarvioon merkitty noin 5,2 milj. euroa (5,5 milj. euroa / TA2026). Suurimpia palvelujen ostoon kuuluvia menoja ovat: oppilas- ja henkilökuljetuspalvelut noin 0,82 milj. euroa, sosiaali- ja terveyspalvelut noin 0,24 milj. euroa, ICT-palvelut noin 0,56 milj. euroa, puhtaanapito- ja pesulapalvelut noin 0,48 milj. euroa, rakennusten ja alueiden rakentamis- ja kunnallistekniikkamenot noin 0,50 milj. euroa ja muut yhteistoimintaosuudet noin 0,73 milj. euroa.

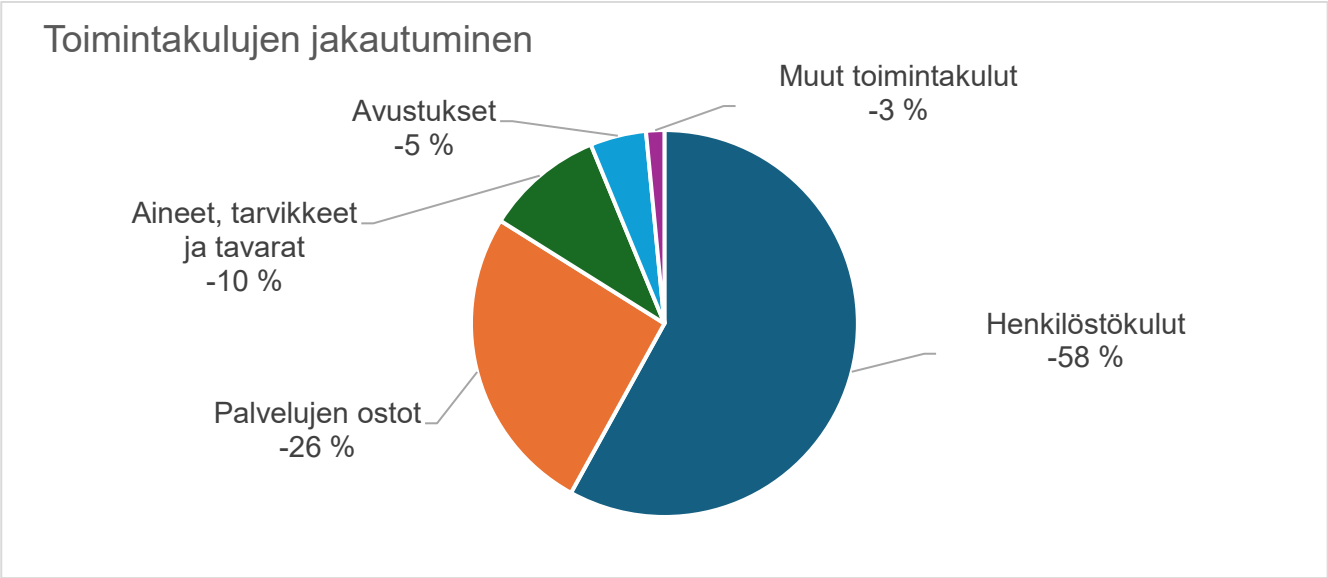
Aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden osuus on noin 2,0 milj. euroa (2,0 milj. euroa / TA2026). Avustusten osuus on noin 0,94 milj. euroa (0,91 milj. euroa / TA2026) ja muut toimintakulut ovat noin 0,3 milj. euroa (0,3 milj. euroa / TA20256). Avustuksiin suurimpana menoeränä ovat työmarkkinatuen kuntaosuuden maksut, jotka on arvioitu TyöHämeen ennusteen mukaisesti olevan noin 566 000 euroa vuonna 2027 (490 000 euroa / TA2026).

Toimintatuottojen ja -kulujen erotus eli toimintakate on noin -16,1 milj. euroa (-16,7 milj. euroa / TA2026).

Menojen kasvusta henkilöstökulut laskivat noin 65 000 euroa vuoden 2026 talousarvioon verrattuna. Palvelujen ostot vähenivät noin 306 000 eurolla sekä aineet, tarvikkeet, ja tavarahankinnat vähenivät noin 30 700 eurolla. Avustukset ovat kasvaneet noin 26 600 eurolla edellisen vuoden talousarvioon verrattuna sekä muut kulut ovat kasvaneet noin 11 300 eurolla.

Toimintatuotot ja -kulut ovat jakautuneet seuraavasti:

Palvelualuekohtaiset tuotot ja kulut sekä perustelut esitetään myöhemmin kappaleessa 4.

2.3.2 Verotulojen kehitys

Verotuloilla on merkittävä vaikutus Tammelan kunnan talouteen. Tammelan kunnan vuoden 2027 talousarvio on laadittu 8,90 tuloveroprosentin mukaisesti (Kvalt 9.11.2025 § 25).

Talousarvioehdotuksessa tuloveroja on tarkistettu Kuntaliiton syyskuussa 2026 julkaiseman kuntakohtaisen veroennustetaulukon ja kunnanvaltuuston 9.11.2026 vahvistamien vuoden 2027 tulovero- ja kiinteistöveroprosenttien mukaisesti.

Vuoden 2027 talousarviossa verotuloja on arvioitu tilitettävän yhteensä noin 15,34 milj. euroa, josta tuloveroja on arvioitu olevan noin 11,9 milj. euroa, kiinteistöveroja on arvioitu noin 2,1 milj. euroa ja yhteisöveroja on arvioitu noin 1,3 milj. euroa.

Verotuloennusteet ovat ennusteita ja niihin liittyy epävarmuustekijöitä, ja verotulot voivat toteutua talousarviota suurempina tai pienempinä.

Taulukko: Ennuste verotulojen kehityksestä

	TP 2025	TA 2026	Enn. 2026	TA 2027	Muutos Enn.2026 TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Kunnallisvero	10 698	11 647	11 609	11 935	326	12 146	12 509	12 509
Yhteisövero	1 025	1 054	1 213	1 331	118	1 389	1 445	1 445
Kiinteistövero	2 092	2 077	2 032	2 076	44	2 079	2 079	2 079
Yhteensä	**13 815**	**14 778**	**14 854**	**15 342**	**488**	**15 614**	**16 033**	**16 033**
Muutos			0,51 %	3,29 %		1,77 %	2,68 %	0,00 %

2.3.3 Valtionosuuksien kehitys

Vuoden 2025 alusta valtionosuuteen sisällytettiin TE-uudistuksen valtionosuusrahoitus, joka kohdentuu työllisyydenhoidon rahoitukseen ja laajennetun työmarkkinatukiosuuksien kompensaatioon.

Vuoden 2027 valtionosuuksien arvio perustuu Kuntaliiton 22.9.2026 julkaisemaan ”Kuntien valtionosuuslaskelma vuodelle 2027”-ennusteeseen. Talousarviossa Tammelan kunnan vuosien 2027 valtionosuudet on arvioitu olevan kokonaisuudessaan noin 3,79 milj. euroa. Kunnan kotikuntakorvaukset on arvioitu Kuntaliiton ennakollisten valtionosuusarvioiden mukaisesti olevan noin -93 900 euroa.

Valtiovarainministeriö ja Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistavat vuoden 2027 valtionosuuden suuruuden loppuvuoden 2027 aikana.

Taulukko: Ennuste valtionosuuksien kehityksestä

	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	5 344 677	5 338 120	4 564 500	4 564 500	4 564 500	4 564 500
Muut opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-1 466 054	-1 454 600	-1 561 000	-1 561 000	-1 561 000	-1 561 000
Verotulomenetysten kompensaatio	708 489	702 940	787 700	787 700	787 700	787 700
Valtionosuudet yhteensä	**4 587 112**	**4 586 460**	**3 791 200**	**3 791 200**	**3 791 200**	**3 791 200**

2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys

Lainanottoa käytetään kunnan investointien rahoittamiseen siten, että kunnan lainamäärä muuttuu ennakoidun suunnitelman mukaisesti (vuosittaiset arviot löytyvät rahoituslaskelmasta). Mikäli tulos on kuitenkin talousarviossa ennakoitua parempi, ja / tai rakentamisohjelma toteutuu suunniteltua suppeampana, niin lainamäärä jää vastaavasti ennakoitua pienemmäksi.

Tammelan kunnan investointitaso on kasvanut merkittävästi vuosina 2024–2025. Toteutuneista investoinneista suurimmat ovat yhtenäiskoulu ja teollisuushalli Kaukjärven yrityspuistoon.

Vuoden 2027 suunniteltu investointien määrä on noin 2,9 milj. euroa ja suunnitelmavuosien investointitasot ovat 2,34 milj. euroa vuonna 2028, 2,27 milj. euroa vuonna 2029 ja 3,27 milj. euroa vuonna 2030.

Lainojen lyhennyksiin rahoituslaskelmaan on merkitty noin 1,0 milj. euroa vuonna 2027. Uutta lainaa on varauduttu ottamaan 2,0 milj. euroa vuonna 2027. Taloussuunnitteluvuosina 2028 ja 2029 on varauduttu ottamaan uutta lainaa 2 milj. euroa/vuodessa sekä 3,5 milj. euroa vuonna 2030.

3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIOINTISUUNNITELMA

3.1 Rakenne ja sitovuus

Käyttötalousosassa määrärahat osoitetaan toimialueittain siten, että netto on sitova.

Investointiosan määrärahat osoitetaan toimielimille hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova. Mikäli investointiryhmän kustannusarvio ylittää hankekohtaisen rajan, sitoo määräraha toimielintä hankekohtaisesti.

Hankekohtaisten investointien osalta kustannusarvion sisällä tapahtuvat vaihtelut eri suunnitelmavuosien välillä ovat sallittuja.

Investointien hankekohtaiset rajat kunkin toimijan osalta on määritelty Tammelan kunnan hallintosäännössä.

Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Talousarvion muutosten esittämisoikeus ja -velvollisuus koskee samalla tavoin sekä määrärahoja että tavoitteita (sitovat tavoitteet). Talousarviomuutokset on pyrittävä tekemään talousarviovuoden aikana välittömästi, kun muutostarve on tiedossa. Lisäksi tehtävittäin on esitetty perusteluja, mitkä eivät ole sitovia vaan ohjeellisia.

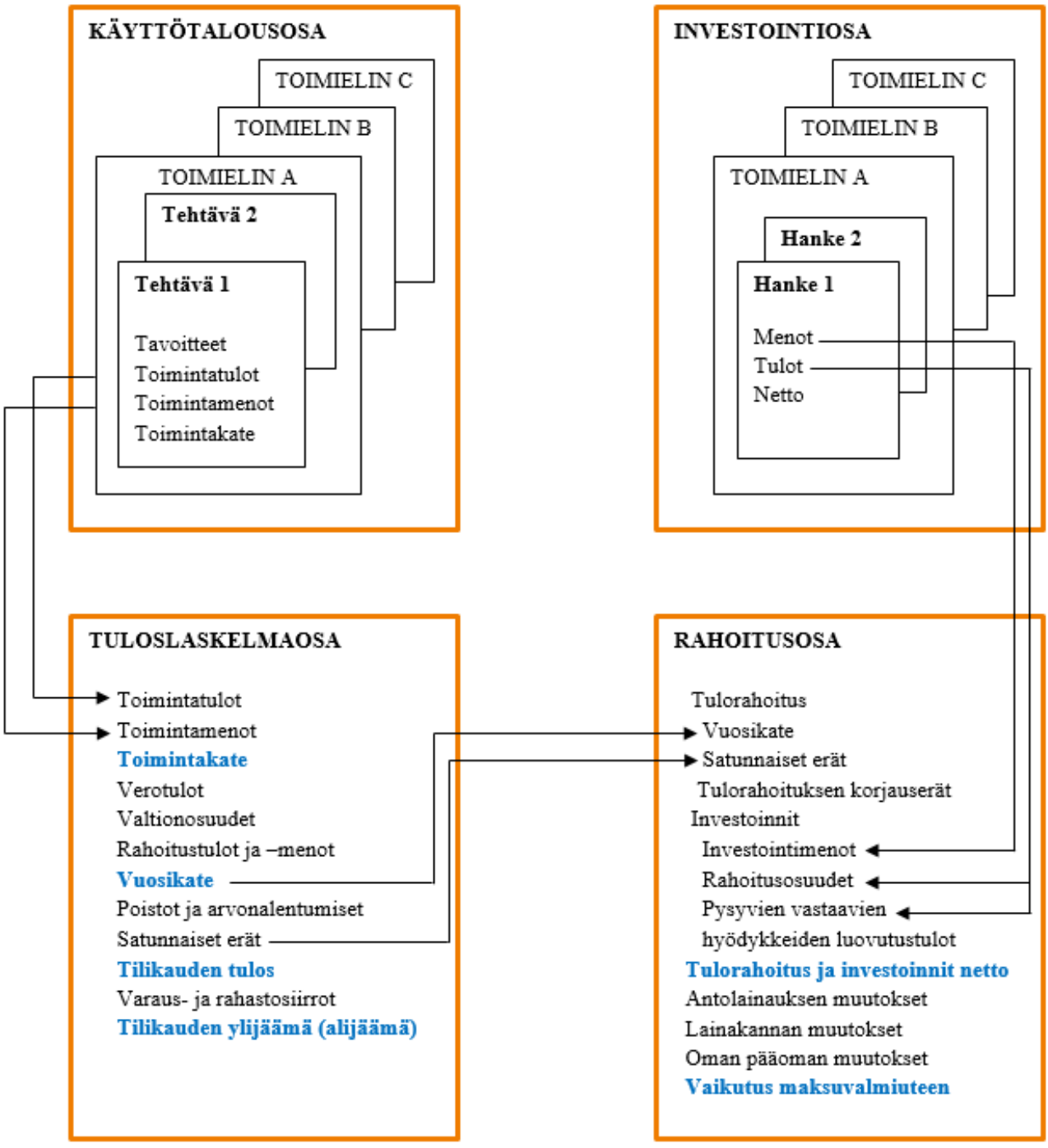
3.2 Tilivelvolliset

Kuntalain mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisen toimielimen tehtäväalueen johtavat viranhaltijat (itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat henkilöt). Valtuutetut eivät ole tilivelvollisia.

Virat, joita hoitavat viranhaltijat ovat tilivelvollisia, ovat:

- kunnanjohtaja
- talous- ja hallintojohtaja
- sivistysjohtaja
- kasvatuspäällikkö
- koulujen rehtorit
- päiväkodin johtajat
- kirjastonjohtaja
- tekninen johtaja
- kaavoittaja
- kiinteistöpäällikkö
- yhdyskuntatekniikan päällikkö

Kunnan talousarvio ja suunnitelmarakenne

3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi

Hallintosäännön 69 § mukaan toimielimet seuraavat talousarvion toteutumista kuukausittain. Toimielimet raportoivat talousarvion toteutumisesta valtuustolle neljännesvuosittain tehtävässä osavuosikatsauksessa.

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointi kunnassa ja kuntakonsernissa. Tarkastuslautakunta antaa arviointikertomuksensa keväällä ja nostaa arviointikertomuksessaan esiin talousarvion toteutumista ja muita kunnan kannalta tärkeitä toiminnallisuuksia.

Vuoden 2025 arviointikertomuksessa nostettiin esiin seuraavat kysymykset:1) Miten kunnanhallitus varmistaa eläköitymisen vuoksi tulevat rekrytoinnit ja tietotaidon siirtymisen, 2) Miten eri toimialoilla mitataan tehokkuutta ja tuloksellisuutta? Miten varmistetaan työntekijöiden toimenkuvien ajantasaisuus? 3) Onko kunnanhallitus suunnitellut ratkaisuja vuokra-asuntotarjontaan? 4) Miten investoinnit priorisoidaan – millä kriteereillä päätetään mitkä hankkeet toteutetaan? 5) Millä tavoin kunta pyrkii houkuttelemaan uusia asukkaita ja yrityksiä vahvistaakseen verotuloja? 6) Miten taataan kunnan infopisteen toiminta ja asiakaspalvelu? Miten taataan kunnan palveluiden toimivuus ja saavutettavuus etätyöt huomioiden? Onko kunnalla/toimialoilla yhteinen ohjeistus etätyön suhteen?

Hallituksen vastine arviointikertomuksessa esitettyihin havaintoihin käsiteltiin valtuustossa 9.11.2026 § 161.

4 KÄYTTÖTALOUSOSA

4.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut

Hallinto- ja kehittämispalvelujen toimiala muodostuu kahdesta eri palvelualasta, jotka ovat: Hallinnon ja talouden palvelualue sekä Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue.

4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue

Hallinnon ja talouden palvelualueeseen kuuluvat hyvinvointipalvelut, hallinto- ja toimistopalvelut, viestintä- ja kulttuuripalvelut, henkilöstö- ja työnantajapalvelut, työhyvinvointipalvelut, talous- ja hankintapalvelut sekä tieto- ja arkistohallintopalvelut. Hallinto- ja kehittämispalveluihin kuuluu myös seniorityön hanke, jossa tuetaan yksinäisiä vanhuksia. Hankkeessa työskentelee yksi henkilö.

Hallinnon ja talouden palvelualue tukee kunnan luottamushenkilö- ja virkamiesjohtoa sekä luo edellytykset hallintokunnille mahdollisimman sujuvaan toimintaan tarjoamalla monipuolisia hallinto-, toimisto- ja asiakaspalveluja sekä kehittämällä yhdessä hallintokuntien kanssa kunnan organisaatiota, toimintoja ja johtamista.

Palvelualueen talousarvioon on varattu määrärahat seuraaviin kuluihin: hallintopalvelut, valtuuston ja hallituksen työ, vanhustyön projekti, kotouttaminen, HYTE-työ, ympäristöterveydenhuolto, yhteiskuntasuhteet, ympäristöterveydenhuollon kustannukset, viestintä, kulttuuripalvelut, henkilöstöpalvelut, talouspalvelut ja tieto- ja arkistonhallintapalvelut.

Talouspalvelut-toimintayksikkö hoitaa kunnan raha-, talous- ja laskentatointa siten, että taloushallinto palvelee kunnan hallintokuntia, johtamista ja päätöksentekoa. Se huolehtii kaikissa tilanteissa kunnan rahoituksen riittävyydestä. Laskentatoimessa kirjanpito on ajantasaista ja oikeaa. Talousarvion, tilinpäätöksen ja osavuosikatsausten sekä muiden raporttien ja selvitysten laadinta tapahtuu määräajassa.

Talouspalvelut tehtäviin kuuluu huolehtia kunnan rahavaroista. Se huolehtii, että kunnan saatavien perintä tapahtuu ajantasaisesti. Palkkojen ja muiden suoritusten maksamisesta huolehditaan oikein ja määräaikojen mukaisesti. Työnantajan velvollisuudet hoidetaan oikea-aikaisesti ja täsmällisesti kunnan etu huomioon ottaen. Taloushallinnossa huolehditaan myös kunnan taloustoimen jatkuvasta kehittämistyöstä, koulutetaan ja neuvotaan sekä tuketaan muita hallintokuntia talouteen liittyvissä asioissa.

Hallinto- ja toimistopalveluiden tehtäviin kuuluu huolehtia mm. kunnanhallituksen ja valtuuston esityslistojen ja pöytäkirjojen laadinnasta sekä päätösten tiedottamisesta ja toimeenpanon seurannasta. Hallinto- ja toimistopalveluiden tehtäviin kuuluu huolehtia myös asiakirjanhallinnasta, arkistosta, tiedonhallinnasta, ICT-palveluista, tietosuoja- ja vakuutusasioista sekä kunnan yleisestä asiakaspalvelusta.

Kulttuuripalvelut järjestävät kuntalaisia aktivoivaa toimintaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Jo vakiintuneita tapahtumia ovat kirppiskierros ja Mikaelin tapahtuma. Myös veteraanipäivänä ja Itsenäisyyspäivänä järjestetään juhlatilaisuudet. Vuosittain järjestetään myös konsertteja ja osallistutaan yhteistyössä eri teematapahtumiin.

Kotouttamispalveluiden osalta Tammelan kunnalla on sopimus Forssan Kotouttamon kanssa. Yhteiskuntasuhteet pitävät sisällään mm. Hämeen Liiton ja Kuntaliiton jäsenmaksut.

Määrärahat ja tuloarviot

Hallinnon ja talouden palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	238 303	144 405	138 000	139 300	140 600	141 900
Toimintakulut	-2 862 172	-2 552 939	-2 402 200	-2 424 300	-2 446 600	-2 469 300
Toimintakate (Netto)	-2 623 870	-2 408 534	-2 264 200	-2 285 000	-2 306 000	-2 327 400
Poistot ja arvonalentumiset	-355	-24 603	-16 800	-9 300	-1 200	0

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Edistämme Tammelan kunnan työskentelytapojen uudistumista	Tekoälyohjeen käyttöönotto	Tekoälykoulutusten määrä, tekoälyohje laadittu	Tekoälyohjetta ei ole käytössä	Tekoälyohjeistus on laadittu ja tekoälykoulutuksia on järjestetty.
Edistämme Tammelan näkyvyyttä, tunnettavuutta ja asiakaspalvelua	Verkkosivujen uudistaminen	Uudistetut kunnan verkkosivut	Verkkosivujen uudistaminen on aloitettu	Uudistetut verkkosivut on otettu käyttöön
Taloussuunnittelun tehostaminen	Otetaan käyttöön talousarviolaadinnan vuosikello. Järjestetään talousarvion laadintatyöpajoja.	Talousarvion vuosikello	Vuosikelloa ei ole ollut käytössä	Talousarvio on laadittu tiedolla johtaen, tehokkaasti ja aikataulussa

4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualueen vastuisiin kuuluvat elinkeinotoiminnan kehittäminen, lakisääteiset maaseutuhallinnon palvelut, joukkoliikenne ja työllisyyspalveluista vastaaminen.

Työllisyyspalveluiden hoito siirtyi vuoden 2025 alussa valtiolta kunnille. Hämeenlinnan, Hattulan ja Forssan seudun alueelle muodostui TyöHämeen työllisyysalue, jossa Hämeenlinnan kaupunki toimii työvoimapalveluiden järjestämisen vastuukuntana. Tammelan kunta on mukana TyöHämeen työllisyysalueessa. TyöHämeen työllisyysalueen kuntien maksuosuudet jakautuvat kahteen pääkokonaisuuteen: työllisyysalueen palveluiden järjestämiskustannuksiin sekä lakisääteisiin työttömyysetuuksien rahoitusosuuksiin.

Elinvoimapalveluihin on varattu rahoitus elinkeinoelämän edistämiselle, osallistuvaan budjetointiin (10 000 €), maaseudun kehittämispalveluille ja joukkoliikenteelle.

Tammelan kunta ostaa yritysneuvontapalveluita Forssan Yrityskehitys Oy:ltä. Yritysyhteistyönä järjestetään vuosittain Makkaramarkkinat ja julkaistaan Tammelassa tapahtuu-esite.

Määrärahat ja tuloarviot

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	17 643		14500	14600	14700	14 800
Toimintakulut	-859 356	-1 322 000	-1 402 800	-1 416 800	-1 431 100	-1 445 500
Toimintakate (Netto)	-841 713	-1 322 000	-1 388 300	-1 402 200	-1 416 400	-1 430 700
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	0	0

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Kunnan markkinoinnin edistäminen	Papinsillan asuinalueen markkinointi, kunnan positiivisten asioiden tunnetuksi tekeminen	Tehdyt markkinointitoimenpiteet, markkinointimateriaalien ja -tuotteiden hankkiminen	Papinsillan alueen markkinointi aloitettu vuonna 2026, mm. mainoskyltin hankkimisen ja messuille osallistumisen osalta. Markkinointimateriaalia ei juurikaan ole tällä hetkellä.	Kunta saa positiivista näkyvyyttä kuntamarkkinoinnin keinoin. Markkinointimateriaali on käytössä.
Edistämme kuntalaisten yhteisöllisyyttä, osallisuutta, hyvinvointia ja varautumisvalmiuksia	Otamme käyttöön Commu-naapuriapusovelluksen kuntalaisten, yhdistysten ja yhteisöjen yhteistyön tukemiseksi	Commu-sovelluksen käyttäjä- ja toimintatilastot (käyttäjät, ilmoitukset, auttamisteot, yhteisöt ja yhdistykset)	Kunnassa ei tällä hetkellä ole käytössä vastaavaa digitaalista alustaa kuntalaisten, yhdistysten ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamiseen	Commu-sovellus on otettu käyttöön ja sen kautta tuetaan aktiivisesti kuntalaisten, yhdistysten ja yhteisöjen välistä yhteistyötä ja naapuriapua
Syvennämme kumppanuuksia työllisyyden edistämiseksi	TyöHämeen toiminnan varmistaminen Tammelassa	Työttömyysaste	TyöHämeen toiminta on käynnistynyt 1.1.2025 alkaen	TyöHämeen palvelujen tuominen tutuksi kuntalaisille.

Hallinto ja kehittämispalvelut yhteensä

Hallinto- ja kehittämispalvelut yhteensä	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	255 946	144 405	152 500	153 900	155 300	156 700
Toimintakulut	-3 721 529	-3 874 939	-3 805 000	-3 841 100	-3 877 700	-3 914 800
Toimintakate (Netto)	-3 465 583	-3 730 534	-3 652 500	-3 687 200	-3 722 400	-3 758 100
Valtuustoon nähden sitova						
Poistot ja arvonalentumiset	-355	-24 603	-16 800	-9 300	-1 200	0

4.1.3 Tarkastuslautakunta

Kuntalain (410/2015) 121 §:n mukaan kunnan tarkastuslautakunta vastaa kunnan ja sen tytäryhtiöiden tilintarkastuksen yhteensovittamisesta.

Tarkastuslautakunta valmistelee kunnanhallituksen sijasta valtuustolle hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla sekä arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista. Tarkastuslautakunta laatii kultakin vuodelta arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset.

Tarkastuslautakunnalle on kuulunut 1.6.2017 lähtien kuntalain 84 §:ssä mainittujen sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta sekä ilmoitusten käsittely ja vienti valtuustolle tiedoksi.
Tammelan kunnan sidonnaisuusrekisteri julkaistaan kunnan tietoverkossa.

Kunnanvaltuusto valitsi 2.6.2025 § 29 tarkastuslautakunnan esityksestä BDO Audiator Oy:n tilintarkastusyhteisöksi. Tarkastuspäiviä on arvioitu tarvittavan 13 henkilötyöpäivää vuodessa.

Määrärahat ja tuloarviot

Tarkastuslautakunta	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	0	0	0	0	0	0
Toimintakulut	-10 011	-19 100	-22 500	-22 900	-23 300	-23 700
Toimintakate (Netto)	-10 011	-19 100	-22 500	-22 900	-23 300	-23 700

4.1.4 Keskusvaalilautakunta

Vaalilain (714/1998) mukaan valtuuston on asetettava kuntaan toimikaudekseen kunnan keskusvaalilautakunta. Kuntavaalien järjestämisessä sovelletaan vaalilakia ja kuntalain (410/20215) kuntavaaleja koskevia säädöksiä. Vaaleista säädetään myös Suomen perustuslaissa (731/1999).

Kunnan keskusvaalilautakunta huolehtii vaalien yleisjärjestelyistä kunnassa. Kuntavaaleissa se huolehtii myös ehdokasasettelusta ja vaalituloksen laskennasta.

Vuoden 2027 aikana toimitetaan eduskuntavaalit. Ennakkoäänestysajanjakso kotimaassa on 7.—13.4.2027 ja varsinainen vaalipäivä on sunnuntai 18.4.2027.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin: osallisuuden tukemiseksi vakiinnutetaan liikkuva ennakkoäänestysmuoto	Kirjastoautoon rakennetaan ennakkoäänestyspaikka kahden päivän ajaksi	Äänestäjien lukumäärä kirjastoautossa järjestetyssä ennakkoäänestyksessä	Ennakkoäänestystä kirjastoautossa kokeiltiin alue- ja kuntavaalien yhteydessä vuonna 2025	Äänestäjät löytävät liikkuvan äänestysmuodon pariin ja äänestäjien määrä pysyy ainakin samana kuin vuoden 2025 vaalien yhteydessä

Määrärahat ja tuloarviot

Keskusvaalilautakunta	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot			11500	11600	11700	11 800
Toimintakulut		-1 000	-16 900	-16 900	-16 900	-16 900
Toimintakate (Netto)	0	-1 000	-5 400	-5 300	-5 200	-5 100

4.2 Sivistyspalvelut

Sivistyspalvelut muodostuvat varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja vapaa-ajan palveluista. Vapaa-ajan palvelut sisältävät liikunta- nuoriso- ja kirjastopalvelut.

Sivistyspalveluiden rakenteellisena tavoitteena vuonna 2027 on kehittää lasten joustavaa opinpolkua. Joustavalla opinpolulla tarkoitetaan lasten opinpolulla olevien nivelvaiheiden madaltamista. Tammelassa nivelvaiheiden madaltaminen koskee perusopetuksen ala- ja yläasteen sekä esi- ja alkuopetuksen välisten nivelvaiheiden poistamista. Tavoitteena on yhtenäistää toimintakäytäntöjä sekä tilojen, materiaalien ja henkilöstön käyttöä.

Sivistyspalveluiden toiminnallisina tavoitteina on ProVaka ja ProKoulu toimintakulttuurin kehittäminen sekä kannustaa kuntalaisia lukutaidon ja liikunnallisen liikunnallisen elämäntavan omaksumiseen. ProVaka ja Prokoulu on tutkimustietoon perustuva käyttäytymisen ongelmien ennaltaehkäisemiseen kehitetty toimintamalli kouluihin ja varhaiskasvatukseen. Toimintamalli tukee kasvatusyhteisön positiivisen toimintakulttuurin kehittämistä, painottaen sosiaalisten taitojen opettamisen ja ohjaamisen merkitystä toivotun käyttäytymisen tukemisessa. Kansallisen lukutaitostrategian tavoitteena on vahvistaa monilukutaitoa. Tammelassa vahvistetaan lukutaidon kehittymistä kirjaston ja varhaiskasvatuksen sekä kirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelmien toimeenpanolla. Tammelassa tavoitteena on edistää liikunnallisen elämäntavan edistämistä mahdollistaen eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä.

Lapsisystävällinen kunta työssä laaditaan uusi toimintasuunnitelma vuoden 2026 lopussa ja toimeenpano vuodet ovat 2027—2028. Toiminnallisina tavoitteina LYK-toimintasuunnitelmassa on edistää kunnan viestintää lapsen oikeuksista, selvittää lapsibudjetointia, laatia toimivat yhteistyörakenteet hyvinvointialueen kanssa, osallisuuden lisääminen ja syrjinnän poistaminen sekä suunnitella lasten ja nuorten kanssa lasten ja nuorten kokoontumismahdollisuuksia.

4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka ja pedagoginen leikki. Varhaiskasvatukseen kuuluu varhaiskasvatuspalvelut päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, esiopetus ja avoimen varhaiskasvatuksen toimintana kesäleikkikenttätoiminta sekä lasten kotihoidon tuki.

Ryhmäkokojen puitteissa varhaiskasvatuksessa on järjestetty koululaisten aamutoimintaa. Varhaiskasvatuspalveluissa järjestetään alle kouluikäisille lapsille varhaiskasvatus- ja esiopetuspaikka kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Kasvatus, hoiva ja opetus järjestetään varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Opetussuunnitelmissa korostuu tällä hetkellä leikkipedagogiikka, lukutaidon kehittäminen ja liikunnallisen elämäntavan omaksuminen. Monilukutaitoa edistetään myös englannin kielisuihkutuksella.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea kotien kasvatusta tarjoamalla laadukas maksuton varhaiskasvatus lapsille ja hyvä työpaikka työntekijöille. Korkea osallistumisaste mahdollistaa huoltajien työssäkäynnin ja lasten pääsyn yhteistoimintaan toisten lasten kanssa. Henkilöstö edistää lasten osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta osana lapsiryhmää.

Varhaiskasvatuksen toiminnan perustana on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen leikkipedagogiikka ja lasten mielenkiintoa herättävät leikkiympäristöt. Leikkiessään lapset oppivat vuorovaikutustaitoja, yhteistoimintaa, uusia taitoja ja asioita. Varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan leikkialueille, joissa toteutuvat toiminnalliset tavoitteet, niin musiikin, liikunnan, taiteen, lastenkulttuurin kuin matemaattisten, kielellisten ja ympäristökasvatuksellisetkin tavoitteet. Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa toteutetaan sekä sisällä että ulkona.

Varhaiskasvatusta kehitetään ProVaka toimintamallin mukaisesti, jossa tavoitteena on kehittää aikuisten toimintamalleja, joilla voidaan rakentaa lasten sosiaalisia taitoja johdonmukaisesti tukevaa toimintakulttuuria. Kehittämistyötä tehdään yhdessä perusopetuksen kanssa. Lisäksi varhaiskasvatusta kehitetään Lapsiystävällisen kunnan toimintaperiaatteiden mukaan yhä enemmän osallisuutta huomioivaan suuntaan. Tavoitteena on kehittää huoltajien osallisuutta ja yhteistyötä lapsiperheiden välillä (esimerkiksi varhaiskasvatuksen sosionomipalveluiden kehittäminen). Käytäntöjen kehittäminen vahvistaa inklusiivistä, kaikille yhteistä varhaiskasvatusta hyödyntämällä varhaiskasvatuksen omia resursseja ja henkilökunnan ammatillista osaamista.

Sisäistämällä uusia toimintatapoja työntekijät pystyvät toimimaan moninaisessa yhteisössä, jossa palvelut tuotetaan yhdenvertaisesti kaikille asiakkaille. Toimintaa arvioidaan Kansallisen arviointikeskuksen (Karvin) varhaiskasvatuksen laadun arviointimittareilla osallistumalla valtakunnallisiin ja kuntatasoisiin arviointeihin. Lisäksi toimintaa arvioidaan tuen vaikuttavuuden arvioinnilla ja asiakastyytyväisyyskyselyin. Jokaisen lapsen kanssa keskustellaan kuvakortein toiminnasta, jolloin lapset itse arvioivat toimintaa lapsille soveltuvalla tavalla.

Määrärahat ja tuloarviot

Varhaiskasvatuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	172 808	70 000	66 500	67 200	67 900	68 600
Toimintakulut	-3 524 023	-3 726 436	-3 706 500	-3 742 600	-3 779 000	-3 815 700
Toimintakate (Netto)	-3 351 215	-3 656 436	-3 640 000	-3 675 400	-3 711 100	-3 747 100
Poistot ja arvonalentumiset	-4 016	-24 394	-17 400	-20 500	-15 000	-11 200

Suoritteet

Varhaiskasvatuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TS 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Lasten määrä varhaiskasvatuksessa	228	230	240	240	240	240
Esioppilaiden määrä	41	45	49	46	31	31
Perhepäivähoidon paikat	28	28	24	24	24	24
Päiväkotipaikat	216	228	228	228	228	228
Kesäleikkikenttätoiminta toimintapäivät	18	20	20	20	20	20

Toiminnalliset muutokset

Vuoden 2023 elokuusta alkaen tammelalaisilta ei ole peritty varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja lainkaan. Tämä on tuonut pysyvyyttä lapsimäärän kehitykselle ja virkistänyt lapsiperheiden kuntaan muuttoa. Myös valtakunnallisesti havaittu suunta pienten alle kolmevuotiaiden lasten lisääntyneestä varhaiskasvatuksen tarpeesta on kasvanut kunnassamme.

Kunnassa on kuusi perhepäivähoitajaa, joiden ryhmät ovat yleensä täynnä. Kuntaan on viime vuosina perustettu kolme uutta alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmää, mikä on toistaiseksi riittänyt kysyntään perhepäivähoidon ohella. Toisaalta Kirkonkylässä omat haasteensa tuo päiväkodin sijoittuminen kolmeen eri rakennukseen. Lisäksi Kirkonkylän ja Portaan päiväkodeissa on kovin vanhoja kaappisänkyjä, jotka tulisi turvallisuussyistä vaihtaa. Päiväkodeissa on käytössä bakteereihin ja viruksiin tehoavia sisäilman laatua parantavia/puhdistavia laitteita, joiden avulla on tarkoitus vähentää esim. sairauspoissaoloja.

Papinsillan uudella asuinalueella on hyvin todennäköinen vaikutus varhaiskasvatuksen palveluntarpeeseen. Uudelta asuinalueelta on yhteys sekä Tammitarhan päiväkotiin Riihivalkamaan että Päiväkoti Taikatassuun Kirkonkylään. Kylien elinvoimaa lisäämään on valmisteltu pienten lasten koulu-päiväkotimallia, jossa palvelut tuotetaan pienimmille lapsille lähellä kotia.

Henkilöstömuutokset

Portaan päiväkodin lapsimäärä vähenee väestöennusteen mukaan niin, että päiväkotiin varataan elokuussa 2027 alkavalle toimintavuodelle yksi ryhmä nykyisen kahden sijaan. Varhaiskasvatuspaikkatilanteen muuttuessa (esim. jos alueelle muuttaa lapsiperheitä) tilanne tulee arvioida uudelleen.

Palvelualuetta on organisoitu viimeisten vuosien aikana uudelleen vastaamaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tuen lisääntyneisiin moninaisiin tarpeisiin sekä vuoden 2030 henkilöstörakennetta koskevaan lakimuutokseen. Varhaiskasvatuksessa työskentelee suhdeluvun mukaisen henkilöstön lisäksi pedagogisen tuen asiantuntijoita (erityisopettajat, pedagoginen asiantuntija, sosionomi ja englannin opettaja) sekä kasvun ja oppimisen tuen ohjaajia (vek-lastenhoitajat). Lisäksi varhaiskasvatuksessa on niukasti varahenkilöstöä sijaistarpeisiin, joten myös organisaation ulkopuolelta on jouduttu palkkaamaan sijaisia. Lisäksi vuorohoidon laajentuminen yöhoitoon on lisännyt henkilöstötarvetta.

Aikaisempina talousarviovuosina on vähennetty varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Osittain tämä johtuu siitä, ettei valtion rahoittamia hankerahoituksia ole enää saatavilla aikaisempien vuosien tapaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toivoo riittävää määrää henkilöstöä, jotta lasten moninaisiin tarpeisiin vastaaminen on mahdollista ja laadukas pedagogiikka toteutuu.

Varhaiskasvatuksessa on kiinnitetty huomiota henkilöstön hyvinvointiin ja annettu mahdollisuus esimerkiksi työnohjaukseen työssäjaksamista parantamaan. Työhyvinvointia ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista edistää myös säännölliset täydennyskoulutusmahdollisuudet, joilla tuetaan ammatillisen osaamisen kehittymistä ja työssäjaksamista.

Investointimenot

Päiväkodin kaappisänkyjen uusiminen turvallisemmiksi Portaan päiväkotiin (9 kpl) ja Päiväkoti Taikatassuun (17 kpl) sekä kolme patjakaappia Päiväkoti Taikatassuun. Päiväkoti Taikatassuun tarvitaan myös uudet patjat (60 kpl). Vaihdettavat kaappisängyt ovat noin 30 vuotta vanhoja ja tulee vaihtaa turvallisuussyistä. Kaappisänkyjen turvallisuudesta on annettu ohjeita valtakunnallisesti. Yhteensä 26 kpl ja patjakaapit, hinta-arvio 30 000 €.

Tablettitietokoneet ovat vanhentuneet ja edellyttävät uusimista digisuunnitelmien mukaisesti huomioiden myös tekoälyn kasvavan käytön. Tablettitietokoneita tarvitaan varhaiskasvatuksessa: perhepäivähoitoon 5 kpl, Portaaseen 5 kpl, Taikatassuun 10 kpl ja Tammitarhaan 10 kpl. Hinta-arvio 30 000 €.

Tulevina vuosina on tarpeen huomioida uuden päiväkodin tarve Kirkonkylään. Nykyiset toimitilat alkavat vaatia peruskorjausta esimerkiksi isompaa liikenne-, valaistus- ja kiinteistöjen peruskorjaukseen liittyvää huoltoa ja uudistusta. Lisäksi henkilöstöä tarvitaan enemmän toiminnan toteuttamiseen kolmessa eri rakennuksessa.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin; laadukas ja maksuton varhaiskasvatus	Riittävä varhaiskasvatuspaikkojen määrä hakijoiden tarpeen mukaan	Paikkojen määrä	Paikkoja 237 Lapsia 0-6 v väestötietojen mukaan 287.	Paikkoja 250
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin; maksuton varhaiskasvatus, korkea osallistumisaste (lapsia varhaiskasvatuksessa %)	Varhaiskasvatuspaikkojen ikäjakaumien tarkastelu. Yhteistyö srk kerhojen kanssa.	Osallistumisaste	6v 100 % 5v 98 % 4v 92 % 3v 94 % 2v 84 % 1v 57 %	5-6v 100 % 3-4v 100 % 2v 85 % 1v 50 %
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin; laadukas varhaiskasvatus, monitahoinen laadun arviointi	Arviointi -kansallinen -kuntatasoinen Asiakastyytyväisyyskysely sekä lapsilta että huoltajilta.	Karvin laatumittari	Asiakastyytyväisyys-kysely ja henkilöstön arvioinnit (Karvi ja tuen vaikuttavuus)	Erinomainen
Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin, laadukas varhaiskasvatus, ProVakan mukaisen toimintakulttuurin kehittäminen mm. vuorovaikutustaidot ja palautteen antaminen	Toimintakulttuurin kehittäminen ProVaka mukaisesti (pph:ssa Piki-materiaali)	ProVaka toimintaohjelman mukaiset mittarit ja arvioinnit	Kaikki päiväkodit mukana kehittämistyössä. Yhteinen toimintalinja alkaa muodostumaan.	Yhdenvertaista kaikissa päiväkodeissa 100 %

Lapsiystävällinen kunta

Tammela on vuodesta 2016 saakka ollut mukana Lapsiystävällinen kunta -mallin toteuttamisessa, jossa lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti kunnan asukkaina ja heidät otetaan mukaan palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Tammelan kunta sai kolmannen Lapsiystävällinen kunta tunnustuksen joulukuussa 2025.

Uudet toiminnalliset tavoitteet seuraavalle kaksivuotiskaudelle ovat: 1) Kunnan viestintä edistää lapsen oikeuksien näkymistä ja toteutumista, 2) Kunta jäljittää ja seuraa poikkihallinnollisesti julkisten varojen käyttöä lapsiin sekä tekee lapsivaikutusten arviointia talousarviopäätöksistään (lapsibudjetointi eli LABU), 3) Kunnan Lapsiystävällinen kunta -työllä on toimivat yhteistyörakenteet hyvinvointialueen kanssa, 4) Syrjinnän ehkäiseminen, sisältäen edelleen kiusaamisen ehkäisemisen ja osallisuuden lisäämisen, ja 5) Lasten ja nuorten paikka. Kunnan lapset ja nuoret toivovat enemmän kokoontumispaikkoja sisälle ja ulos. Nuorisotilan käyttö on lisääntynyt ja nuoret toivovat lisää aukioloaikoja nuorisotilaan. Varhaiskasvatusikäisille lapsille ja perheille toivotaan leikkipaikka/-paikkoja/tekemistä, jossa voi kokoontua.

4.2.2 Perusopetuksen palvelualue

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Perusopetuksessa vuonna 2027 tavoitteena on kehittää opetustoimintaa inklusiivisen kasvatuksen periaatteen mukaisesti. Inklusiivisen opetuksen tavoitteena on edistää kaikkien oppilaiden oppimista ja hyvinvointia. Se tarkoittaa korkealaatuista opetusta, joka mahdollistaa kaikkien oppilaiden osallisuuden ja tasa-arvon. Toteutuakseen

inklusiivinen kasvatus edellyttää monimuotoisia ja joustavia opetusjärjestelyitä sekä yhtyeisopettajuuden menetelmiä.Yhteisopettajuus on kahden tai useamman opettajan tasa-arvoista yhteistyötä, jossa he vastaavat yhdessä oppilasryhmän opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta sekä oppimisen arvioinnista. Yhteisopettajuus ei ole tukitoimi vaan työtapa, joka voi mahdollistaa opetuksen eriyttämisen tai esimerkiksi oppilaan tuen tarjoamisen yleisopetuksen luokassa.

Henkilöstömuutokset

Portaan ja Teuron kouluihin palkataan yhteinen erityisopettaja (lisäys talousarvioon).
Opettajamäärä vähenee vuonna 2027 kahdella opettajalla oppilasmäärän vähentymisen vuoksi. Vähennykset kohdistuvat Portaan ja Teuron kouluun elokuusta sekä mahdollisesti Riihivalkaman ja Harmonia kouluihin.

Määrärahat ja tuloarviot

Perusopetuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	343 202	291 573	343 500	345 000	346 500	348 000
Toimintakulut	-6 264 071	-6 072 587	-5 863 600	-5 918 000	-5 972 800	-6 028 100
Toimintakate (Netto)	-5 920 869	-5 781 014	-5 520 100	-5 573 000	-5 626 300	-5 680 100
Poistot ja arvonalentumiset	-9 301	-6 060	-4 300	-2 900	-2 000	-1 400

Suoritteet

Perusopetuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Peruskoululaiset	533	510	478	447	444	441
Peruskoulujen opettajat	57	57	55	54	54	54
Peruskoulujen kuljetusoppilaat	231	230	205	205	205	205
Koulunkäynnin ohjaajat	17	17	17	17	17	17
Yhteisten koulujen oppilaat	14	14	12	10	10	10
Lukion opiskelijat	87	84	80	75	75	75

Perustelut

Perusopetuksen oppilasmäärä on laskussa. Oppilasennusteen mukaan oppilasmäärän arvioidaan laskevan kymmenen vuoden (2020–2030) aikana 185 oppilaalla.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Inklusiivisen toimintamallin ja yhteisopettajuuden kehittäminen	Koulukohtaisen toimenpidesuunnitelman laadinta	Toimenpidesuunnitelman toimeenpano	Toimenpidesuunnitelma valmistunut	Suunnitelma valmistunut ja otettu käyttöön
Joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittäminen ja nivelvaiheiden poistaminen	Yhteiset toimintatavat	Toteutuu kaikissa yksiköissä	Toteutuu satunnaisesti	Kaikissa yksiköissä yhteiset toimintatavat
ProKoulu-toimintakulttuurin kehittäminen	Toimintakulttuurin kehittäminen	ProKoulu-ohjelman mukaiset mittarit	Osa kouluista aloittanut ohjelman toteuttamisen	Ohjelma käytössä jokaisessa kouluyksikössä

4.2.3 Vapaa-ajan palvelualue

Vapaa-ajan palvelualue ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä järjestämällä liikunta-, nuoriso- ja kirjastopalveluita.

Määrärahat ja tuloarviot

Vapaa-ajan palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	132 742	144 200	144 900	146 300	147 700	149 100
Toimintakulut	-966 756	-1 032 705	-1 021 800	-1 031 200	-1 040 600	-1 050 000
Toimintakate (Netto)	-834 013	-888 505	-876 900	-884 900	-892 900	-900 900
Poistot ja arvonalentumiset	-81 169	-63 936	-52 000	-34 200	-26 600	-20 900

Suoritteet

Vapaa-ajan palvelualue	TA 2025	TA 2026	TS 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Työllistettäviä nuoria	100	120	120	120	120	120
Nuorisotyön ohjaustunnit	1700	1800	1800	1800	1800	1800
Kirjastossa käyntejä	49 000	70000	70000	70000	70000	70000
Kirjastoaineiston lainat	75000	75500	75500	75500	75500	75500
Musiikkiopiston opiskelijoita	36	36	36	36	36	36
Musiikkileikkikoulun ryhmiä	3	3	3	3	3	3
Kuvataidekoulun opiskelijoita	24	24	24	24	24	24
Kansalaisopiston opetustunnit	900	900	900	900	900	900

Kirjastopalvelut

Kirjasto on kunnan peruspalvelu ja sen tulee toteuttaa kirjastolain mukaisia tehtäviä kunnassa: tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa; edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Kirjastolla on kaksi toimipistettä: pääkirjasto sekä kirjastoauto, joka tuottaa palvelua haja-asutusalueella.

Kirjasto huolehtii lakisääteisten tehtävien toteuttamisesta alla mainituilla tavoilla:

- Kirjasto tarjoaa palveluaikojen lisäksi mahdollisuuden omatoimiajalla asiointiin. Kirjastoauto liikennöin joka toinen viikko Tammelan kunnan alueella.
- Kirjasto hankkii vuosittain kokoelmaansa noin 2000 kpl eri aineistoja ja poistaa kokoelmista suunnilleen saman verran aineistoa kokoelman uudistumisen takaamiseksi.
- Kirjasto järjestää satutunteja, lukupiiritoimintaa sekä kirjailijavierailuja.
- LVV:n suosittelemaa kuntatasoista lukutaitostrategiaa/ -suunnitelmaa toteutetaan yhteistyössä perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kanssa. Kirjaston johdolla luodaan lukutaitotyön suunnitelma myös aikuisväestölle eri yhteistyötahojen kanssa.
- Kirjasto tarjoaa asiakkaille tiloja opiskeluun ja työskentelyyn
- Kirjasto järjestää tapahtumia ja tilaisuuksia, jotka edistävät yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Toiminnalliset muutokset:

Kirjasto pyrkii parantamaan palveluiden saavutettavuutta tilasuunnittelulla, opasteiden selkiyttämisellä ja lisäämisellä sekä aktiivisella tiedottamisella. Aineistonäyttelyillä ja sisältöjen houkuttelevalla esiin nostamisella pyritään lisäämään erityisesti aikuisten aineistojen lainamääriä.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden vastuualueen tehtävä on liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla sekä luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle. Järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, sekä rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Liikuntapalvelut järjestävät ohjattuja liikuntapalveluja eri kohderyhmät huomioiden, mm. eläkeläisten ohjattua kuntosalitoimintaa, eläkeläisten ohjattuja tasapainoryhmiä, matalankynnyksen ohjattuja ryhmiä sähly, pallopelit, jumpat, yms).

Erityisliikuntapalvelut tuotetaan yhteistyössä seutukunnallisesti sekä yksityisen sektorin kanssa (Forssan kaupungin liikuntapalvelut tuottavat erityisliikuntapalveluita erityisliikuntaryhmille mm. henkilöille, joilla on heikentynyt toimintakyky, tuki- ja liikuntaelisairauksia, pitkäaikaissairauksia, liikapainoa yms.)

Kyläyhdistykset tuottavat aktiivisesti ohjattuja liikuntapalveluja yhteistyössä liikuntapalveluiden kanssa mm. Letkulla, Liesjärvellä, Teurolla ja Riihivalkamassa toimivat kuntojumppa, tasapaino, sekä kuntosaliryhmät vertaisohjaajien vetämänä.

Liikuntapalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä urheiluseuroja, joiden toiminta on yhdistyksen sääntöjen mukaan urheilu- ja liikuntatoimintaa. Lisäksi avustuksia jaetaan Tammelassa toimiville rekisteröidyille yhdistyksille, projekti- ja työryhmille silloin kun avustus kohdennetaan liikuntatoiminnaksi katsottavan hankkeen toteuttamiseen.

Liikuntapalvelut vastaavat kunnan liikuntaolosuhteiden ja liikuntapaikkojen hoidosta sekä kehittämisestä. Talvella lähiliikuntapaikkojen jäänhoidosta sekä peltolatujen teosta vastaavat rekisteröidyt tammelalaiset yhdistykset. Näiden palveluiden tuottamiseen yhdistykset saavat avustuksia.

Tammelan keskeisemmät ulkoliikuntapaikat ovat liikuntapuistossa, joka sijaitsee Tammelan keskustassa.
Liikuntapalveluiden hallinnassa on kolme liikuntasalia Manttaali, Tammi Areena, Riihivalkama, sekä kaksi kuntosalia Kunto-Tammi ja liikuntapuiston kuntosali.

Henkilöstömuutokset:

Ei henkilöstömuutoksia.

Investoinnit:

Päältä ajettava ruohonleikkuri 11 000 €
Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluiden tehtävänä on toteuttaa nuorisolain mukaisia tehtäviä kunnassa. Kunnan tulee paikalliset olosuhteet huomioon ottaen luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa.

Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten sekä nuorten, heidän perheidensä, nuorisoalan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorisotyötä tekevien tahojen kanssa. Yhteistyökumppaneita ovat Tammelan seurakunta ja 4H, TE-palvelut, mielenterveyspalvelut, ohjaamo ja kirjasto.

Yhteistyötä tehdään myös seudun nuorisotoimien ja yhdistysten kanssa. Kunnassa on vakinainen nuorisotyöntekijä ja koulunuorisotyöntekijä. Etsivä nuoristyö on ostopalveluna Fokka säätiöltä.

Kunnassa on oltava ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohderyhmänä ovat kaikki kunnassa asuvat nuoret. Verkoston tai muun yhteistyöryhmän tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorisoalan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Tammelassa tällaisena verkostona toimii laaja hyvinvointityöryhmä.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Tammelassa kartoitetaan ensin nuoren kokonaistilanne nuoren oman kertomuksen mukaan, ja ohjataan hänet kulloinkin sopiviin palveluihin, esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalitoimen palveluihin tai työpajalle. Etsivä nuorisotyöntekijä toimii myös nuoren tukihenkilönä asiakassuhteen ajan. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja nuoren kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Nuorisopalvelut mahdollistavat monipuolista ohjattua toimintaa kaiken ikäisille nuorille ja nuorille aikuisille mm. organisoimalla Harrastamisen Suomen Mallin (HSM) mukaista harrastustoimintaa. Harrastamisen Suomen Malli on Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintamuoto. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä.

Lisäksi nuorisopalvelut järjestävät myös monipuolisesti muuta kerhotoimintaa liikunnallisen, seikkailukasvatuksellisen, teknisen ja digitaalisen nuorisotyön kontekstissä nuorten liikunnallisen ja terveellisen elämäntavan, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, luontoyhteyden sekä teknisen- ja digitaalisen osaamisen ja työelämätaitojen vahvistamiseksi. Toimintaa järjestetään koko lukuvuoden ajan sekä Tammelassa että seutukunnallisesti Nuorisopalveluiden yhteistyöllä. Koulujen ollessa kesälomalla toiminta keskittyy kesäleiritoimintaan. Nuorisotila on avoinna kahtena iltana viikossa. Kaikki Tammelan Nuorisopalveluiden toiminta on pääsääntöisesti täysin maksutonta.

Koulunuorisotyö toimii Tammelan koulukeskuksella neljänä päivänä viikossa, alakoululaisten kanssa tarvittaessa. Koulunuorisotyön kautta kaikille Tammelan nuorille vedetään hyvinvointia ja jaksamista tukeva Friends-ohjelma. Koulunuorisotyö toteuttaa myös yhdessä liikunnanopettajan kanssa kaikille yläkouluikäisille tytöille itsepuolustustunnin.

Koulunuorisotyöntekijä osallistuu välituntitoimintaan, liikkarivälitunneille ja tukioppilaiden kanssa tehtävään työhön. Hän tukee myös oppilaita TET- ja kesätyöpaikkojen haussa. Koulunuorisotyö järjestää nuorille välituntisin vapaaehtoista pienryhmätoimintaa, jolla pyritään tukemaan oppilaiden jaksamista.

Nuorisopalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä nuorisoyhdistyksiä. Lisäksi avustuksia jaetaan muille nuorisotyötä tekeville yhdistyksille. Tammelan nuorisopalvelut vastaavat Manttaalin nuorisotiloista sekä Oksjärven leirikeskuksesta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Fokka säätiö tuottaa etsivän nuoristyön ja ohjaamo palvelut tammelalaisille nuorille. Ohjaamo palvelut toimivat Manttaalin talossa. Ohjaamo on kaikille alle 30-vuotialille tarkoitettu paikka, jossa saa apua ja tukea monenlaisiin arjen asioihin, kuten työhön, koulutukseen hyvinvointiin ja tulevaisuuden suunnitteluun.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Sujuvoittaa kirjasto-asiointia sekä lisätä erityisesti aikuisten aineistojen laina-määriä	Kehitetään tilasuunnittelua mm. hyllyjärjestystä uusimalla, opasteita lisäämällä ja selkiyttämällä. Kehitetään tapoja sisältöjen esille nostamiseen.	Aikuisten aineistojen lainamäärät, omatoimiajalla asioinnin määrä, asiakaspalaute	Kirjastotilan hahmottaminen ja etsityn aineiston löytäminen on vaikeaa.	Riittävät ja selkeät opasteet, helposti hahmotettava kirjastotila, aktiivinen ja lukemaan innostava sisältöjen esittelytapa, kasvavat lainamäärät
Tuetaan tammelalaisten nuorten jaksamista ja hyvinvointia tarjoamalla monipuolisia vapaa-ajan harrastuksia sekä toimintoja.	Harrastamisen Tammelan mallin rahoituksen hakeminen. Olemassa olevan toiminnan jatkuvuuden varmistaminen	Avustuksen kotiuttaminen ja harrastustoiminnan jatkaminen.	Nuorisotilatoiminta tavoittaa 45 % tammelalaisista nuorista.	Ylläpitää ja kehittää tarjottavia toimintoja.
Senioreille järjestettävät ohjatut liikuntaryhmät vuoden 2026 tasolla.	Ohjattujen tasapainokoulujen ja kuntosaliryhmien järjestäminen.	Viikoittaisten ryhmien määrä vuoden 2026 tasolla.	Ryhmien määrä seitsemän kappaletta viikossa.	Ylläpitää tarjottavia toimintoja.

Sivistyspalvelut yhteensä

Sivistyspalvelut yhteensä	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	648 752	505 773	554 900	558 500	562 100	565 700
Toimintakulut	-10 754 849	-10 831 728	-10 591 900	-10 691 800	-10 792 400	-10 893 800
Toimintakate (Netto)	-10 106 097	-10 325 955	-10 037 000	-10 133 300	-10 230 300	-10 328 100
Valtuustoon nähden sitova						
Poistot ja arvonalentumiset	-94 486	-94 390	-73 700	-57 600	-43 600	-33 500

4.3 Tekniset palvelut

Tekniset palvelut muodostuvat viidestä palvelualueesta, joita ovat yhdyskuntatekniikka, kiinteistöt, kaavoitus ja luvat, ruoka ja puhdistus sekä vesihuolto.

4.3.1 Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta ja rakentamisesta, tavoitteena turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö. Palvelualueella on myös liiketoimintaa, kuten kunnan metsien hoito, jota toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan.

Palvelualueen tehtävistä suuri osa toteutetaan urakoitsijoiden toimesta mm. katujen talvihoito. Myös lähes kaikki rakentamistyö tehdään urakoitsijoiden toimesta. Palvelualueella on yksi ympärivuotinen työntekijä, joka talviaikaan tekee myös metsurintöitä. Kesäaikana työllistetään lisäksi 1–2 henkilöä puistojen ja uimarantojen hoitoon ja kunnossapitoon.

Määrärahat ja tuloarviot

Yhdyskuntatekniikan palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	337 926	161 800	171 700	173 400	175 100	176 800
Valmistus omaan käyttöön	0	35 000	0	0	0	0
Toimintakulut	-606 135	-721 923	-596 900	-602 300	-607 800	-613 300
Toimintakate (Netto)	-268 209	-525 123	-425 200	-428 900	-432 700	-436 500
Poistot ja arvonalentumiset	-393 676	-459 601	-373 300	-396 600	-439 500	-578 400

Suoritteet

Yhdyskuntatekniikan palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Avustettavat tiet / km	290	290	290	290	290	290
Hoidettavat puistoalueet / ha	17	17	17	17	17	17
Venesillan leirintäalue / ha	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kadut ja tiet / km	33,3	33,3	33,3	33,3	33,3	33,3
Metsien hoito / ha	644	644	644	641	641	641

Toiminnalliset muutokset

Aurauskalusto lähtee edellisen vuoden tapaan liikkeelle, kun lunta on kertynyt 5 cm.

Uimapaikkojen, puistojen ja leikkikenttien saavutettavuutta parannetaan tuottamalla kunnan verkkosivuille kohdekohtaiset kuvaukset ja kartat. Tavoitteena on helpottaa alueiden löytämistä, lisätä niiden käyttöä sekä tarjota kuntalaisille ajantasaiset tiedot alueiden sijainnista, palveluista ja varustelusta.

Metsien hoito toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan, hoidossa huomioidaan metsien mahdollisimman suuri hiilen sidonta vastapainoksi metsäsuunnitelman mukaisille hakkuille. Tämä tarkoittaa mm. oikea-aikaisia taimikon hoitoja, turvemaiden tuhkalannoitusta sekä mahdollisuuksien mukaan rämesoilla peitteisiä hakkuita. Kaikissa hoitotoimissa pyritään sekapuustoisuuteen.

Saaren kansanpuiston aluetta pyritään Forssan kaupungin kanssa kehittämään vesihuollon ja alueen saavutettavuuden osilta siten, että lähivuosina alueen rakennukset liitetään Portaan vesihuollon alueelle rakentuvaan viemäriverkkoon ja kansanpuistoon tulee turvallinen kevyen liikenteen yhteys.

Henkilöstö

Kokoaikaisen puistotyöntekijän rekrytointi tehtävään käynnistetään vuodenvaihteen jälkeen.

Investoinnit

Investoinneista on erillinen suunnitelma. Hankekohtaisena investointina jatkuu rantapuiston rakentaminen, jossa keväällä on jäljellä viimeistelytyöt. Merkittävämpänä investointina aloitetaan Papinsillan uuden asuinalueen yhdyskuntarakenteen toteutus. Muut investoinnit kohdistuvat perinteisesti, mutta taloudellisesti pienemmin panostuksin, katujen valaistuksen uusimiseen, kevytväylien sekä teiden päällysteiden ylläpitoon, liikennemerkkeihin ja leikkipuistojen kunnostukseen.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Kunnan alueiden saavutettavuuden parantaminen: uimapaikat, puistot, leikkikentät	Tuodaan kotisivuille kuvaukset ja kartat	Kotisivuilla kohteet yksilöidysti	Ei ole	Kotisivuilla kohteet kuvattuna
Hulevesien hallinta	Otetaan haltuun suoraan vesistöihin johdettuja hulevesilinjoja	Lisätään hulevesien hallintaa viivästysaltailla	2027 ei uusia hankkeita	Uusi viivästysallas/-alue suunnittelussa
Sähköinen huoltokirja puistoille	Käyttöönotto, huoltokirjan jalkauttaminen kunnan puistoille	Huoltokirjan toimivuus	Huoltokirjaa ei ole käytössä	Huoltokirja toiminnassa kunnan yleisissä kohteissa, kuten puistot

4.3.2 Kiinteistöjen palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan rakennettujen kiinteistöjen ja tilojen kunnossapidosta, korjausinvestoinneista ja uudisrakentamisesta sekä turvallisesta ja taloudellisesta asumisesta. Toiminta käsittää toimitilojen vuokrauksen lisäksi kunnan asuntojen vuokrauksen. Palvelualueen tavoitteena on tarjota sekä sisäisen että ulkoisen vuokrauksen kautta käyttäjille toimivia ja terveellisiä toimitiloja ja asuntoja.

Kiinteistöjen palvelualueella työskentelee kiinteistöpäällikkö, joka hallinnoi koko aluetta. Hänen apunaan toimii hallintosihteeri ja suoraan alaisuudessa 6 kokopäiväistä laitosmiestä ja yksi timpuri, timpuripalvelut tehdään ostopalveluna. Kesäkaudella työllistetään myös kausityöntekijöitä vaihtelevasti, keskimäärin noin 10 henkilöä. Suuremmat hankkeet toteutetaan kilpailutuksen kautta tarjouspalvelua käyttäen.

Asumispalvelu käsittää kunnan omat asunnot sekä hallivuokraukset. Koy Tammelan Vuokra-asunnot on kunnan 100 % omistuksessa ja johtaminen sekä asukasvalinnat hoidetaan kunnan toimesta.

Määrärahat ja tuloarviot

Kiinteistöjen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	2 192 878	1 913 911	1 974 600	1 994 500	2 014 600	2 034 800
Toimintakulut	-2 241 528	-2 207 101	-2 225 500	-2 244 100	-2 262 800	-2 281 500
Toimintakate (Netto)	-48 650	-293 190	-250 900	-249 600	-248 200	-246 700
Poistot ja arvonalentumiset	-1 023 267	-1 488 798	-1 440 200	-1 457 900	-1 496 400	-1 517 900

Suoritteet

Kiinteistöjen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimitilat / m^2	19 644	20 594	19 766	20 066	20 066	20 066
Asunnot / m^2	3 494	3 494	3 434	3 434	3 434	3 434
Hallitilat / m^2	2 877	3 830	5670	5670	5670	5670

Toiminnalliset muutokset

Sote-uudistuksessa terveydenhuollon käytössä olevat kohteet ovat olleet vuokrattuna vuoden 2023 alusta Hyvinvointialueelle teknisesti ylläpidettynä. HVA:n uusi vuokrasopimusmalli on otettu käyttöön vuoden 2026 alusta, vuoden 2027 alussa Ruiskodin ja terveysaseman vuokrasopimuksiin on tulossa tarkennuksia.

Uuden yhtenäiskoulun takuuaika päättyy vuoden 2026 lopussa. Toistaiseksi kunnalla ei ole mittavampia investointiesityksiä kiinteistöjen palvelualueelle.

Teollisuustilojen vuokrausaste on korkea, osa tiloista kuitenkin edelleen omassa varastokäytössä uuden yhtenäiskoulun rakentamisen jäljiltä.

Energiatehokkuusinvestoinnit jatkuvat. Kohteita tehdään maltillisesti isoimmista kohteista alkaen. Aurinkomahdollisuus kunnantalon katolle kartoitetaan ja mahdollisesti toteutetaan.

Henkilöstö

Henkilöstössä muutostarpeita, siirtämällä henkilöitä laitostyöntekijä/talonrakentaja osalta. Lisätarpeet talonrakentamisen osalta on hoidettu ostopalveluna.

Investoinnit

Investoinnit pidetään vuonna 2027 maltillisina, toteutunut yhtenäiskoulu kuormittaa edelleen kunnan taloutta ja isommat investoinnit edellyttävät tarkkaa taloudellista suunnittelua.

Muuta

HVA:n edelleen jatkuvan tilatarvetarkastelun osalta edellytetään palvelualueelta huomattavaa muutosta kustannusten seurannassa ja kirjaamisessa, kaikki kustannukset vaikuttavat saatuun vuokratuloon.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Energiatehokkuuden parantaminen kiinteistöissä	Ilmastoystävällisen energiamuodon lisääminen	Aurinkovoiman lisääminen kiinteistön energialähteenä	2 kohdetta	4 kohdetta
Kohdekohtaiset kulutussäästöt	Kulutustietojen kohdekohtaisesti toimittaminen kohteiden vastuuhenkilöille säästötoimenpiteitä varten	Kulutusmuutokset	Nykytilanne	5 % säästö
Sähköinen huoltokirja kiinteistöille	Käyttöönotto, huoltokirjan jalkauttaminen kunnan kohteille	Huoltokirjan toimivuus	Huoltokirja hankittu, ei käytössä kunnan kohteissa	Huoltokirja toiminnassa kunnan kohteissa

4.3.3 Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan maankäytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta sekä ympäristönsuojelusta. Maankäytön suunnittelun tavoitteena on luoda edellytyksiä kunnan alueelliselle kehitykselle. Rakennusvalvonta käsittelee lakisääteiset rakennusluvat sekä edistää, opastaa ja valvoo laadukkaan rakennuskannan ja viihtyisän ympäristön syntymistä ja säilymistä. Ympäristönsuojelu käsittelee lakisääteiset luvat, ilmoitukset, antaa lausuntoja sekä huolehtii ympäristöasioiden valvonnasta ja neuvonnasta sekä yrityksille että yksityisille. Viranomaistoiminnan lisäksi ympäristönsuojelu huolehtii ympäristön tilan seurannasta sekä ympäristön- ja luonnonsuojelun edistämisestä esimerkiksi osallistumalla erilaisiin yhteistyöhankkeisiin.

Maankäytön suunnittelu, rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu hoidetaan kunnan omana toimintana. Kaavoituksen ja lupien palvelualueen henkilöstö sijaitsee Tammelan kunnantalolla.

Palvelualueeseen sisältyy lisäksi teknisen hallinnon kulua, jotka muodostuvat pääosin henkilöstökuluista sekä kahden lautakunnan, tekninen lautakunta ja ympäristölautakunta, toimintakuluista.

Määrärahat ja tuloarviot

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	59 831	71 620	53 600	54 200	54 800	55 400
Toimintakulut	-549 482	-610 980	-573 700	-579 000	-584 300	-589 700
Toimintakate (Netto)	-489 650	-539 360	-520 100	-524 800	-529 500	-534 300
Poistot ja arvonalentumiset	-3 095	-5 527	-2 200	-1 800	-1 600	-1 400

Suoritteet

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Rakennus- ja toimenpideluvat	16	0	0	0	0	0
Rakentamisluvat	43	60	60	60	60	60
Poikkeamisluvat	11	10	10	10	10	10
Maa-ainesluvat	0	2	2	2	3	1
Ympäristöluvat	0	2	1	1	1	1
Valvontatarkastukset	16	11	10	10	10	10
Jätevesipäätökset	0	1	1	2	2	2
Vesihuoltolain muk.vap.päätökset	1	1	1	2	2	2

Toiminnalliset muutokset

Rakennusvalvonnassa otetaan vuoden 2026 alusta käyttöön tavoitekäsittelyaika rakentamislupahakemuksille. Tavoitekäsittelyaika otetaan käyttöön, koska vuoden alusta astuu voimaan määräaika rakentamisluvan käsittelylle. Lupahakemuksen käsittelyn viivästymisestä on kunnan oma-aloitteisesti palautettava rakentamislupamaksusta 20 prosenttia kultakin viivästyksen kuukaudelta, jollei viivästys ole aiheutunut hakijasta. Arvioitujen toimintatuottojen saavuttamiseksi tavoitekäsittelyaikaan pääseminen on olennaista.

Ympäristönsuojelussa tavoitteena on ympäristön pilaantumisen ehkäisy mm. tarkoituksenmukaisen valvonnan ja toimialojen poikkileikkaavan tiedonkulun kautta. Ympäristönsuojelussa panostetaan edelleen jätevesien hallittuun hoitoon erityisesti pohjavesi- ja ranta-alueilla. Vesiensuojeluun varataan aiempien vuosien mukaan 10 000 euroa.

Henkilöstö

Hallintosihteeri, rakennus- ja ympäristötarkastaja, kaavasuunnittelija, kaavoittaja ja tekninen johtaja

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Tunnistaa palvelualueen olennaiset kehityskohteet asiakaspalvelun ja toiminnan yleistä kehittämistä varten.	Palautekyselyn toteuttaminen sekä annettujen palautteiden analysointi. Annetun palautteen perusteella muodostetaan kehityskohteita.	Palautekysely toteutettu ja annetun palautteen perusteella vähintään yksi kehittämistoimenpide määritetty seuraavalle vuodelle.	Ei erikseen toteutettua palautekyselyä.	Asiakaspalautteen pohjalta voidaan muodostaa kehityskohteita ja tavoitteita toiminnan kehittämiselle.
Venesillan leirintäalueen toiminnallinen muutos kaavoituksen kautta	Kehitetään nykymuodon korvaava tai täydentävää uutta toimintamallia	Alueella uusi toimintamallin mahdollistava kaava	Nykyinen tilanne	Uudistettu alueen kattava kaavoitus vahvistettu
Tietoisuuden lisääminen pohjavesialueista. Päivitetyn pohjavesien suojelusuunnitelman toimeenpanon käynnistäminen ja jalkauttaminen	Suunnitelman esittely kunnan toimialoille, priorisoitujen suojelutoimenpiteiden käynnistäminen	Suunnitelma esitelty kaikille kunnan toimialoille, suojelusuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden jalkautussuunnitelma tehty	Nykytila	Suunnitelma on otettu käyttöön kunnan toimialoilla soveltuvin osin, yksi suunnitelman mukainen priorisoitu suojelutoimenpide on käynnistetty

4.3.4 Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Tammelan kunnan ruokapalvelut tuottaa ravitsemussuositusten mukaisia maittavia ja monipuolisia aterioita laadukkaasti, taloudellisesti ja asiakaslähtöisesti. Perustehtävänä on myös asiakkaiden ohjaaminen oikeisiin ruokatottumuksiin ja –tapoihin. Ammattitaitoinen henkilökunta suunnittelee ja toteuttaa ateriat käyttämällä ensiluokkaisia ja turvallisia elintarvikkeita sekä kehittää ruokalistaa lähiruokapainotteisesti. Lähituotteita käyttämällä ruokapalvelut tukevat paikallista, seudullista ja maakunnallista yrittäjyyttä kestävän kehityksen periaattein, hiilijalanjälkeä pienentäen ja ympäristöystävällisyyttä korostaen.

Kunnan puhdistuspalvelut vastaavat kiinteistöjen puhtaanapidosta laadukkaasti, hygieenisesti ja joustavasti. Tarkoituksenmukaisella siivouksella tuetaan asiakkaan hyvinvointia ja viihtyisyyttä sekä ylläpidetään kiinteistöjen kuntoa ja pidennetään tilojen käyttöikää. Puhdistuspalveluissa käytetään pääsääntöisesti kotimaisia ja ympäristöystävällisiä puhdistusaineita.

Määrärahat ja tuloarviot

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	6 712	7 700	17 100	17 200	17 300	17 400
Toimintakulut	-1 347 347	-1 336 480	-1 440 300	-1 452 500	-1 464 700	-1 477 000
Toimintakate (Netto)	-1 340 635	-1 328 780	-1 423 200	-1 435 300	-1 447 400	-1 459 600
Poistot ja arvonalentumiset	-2 913	-2 101	-6 600	-7 200	-5 000	-3 500

Suoritteet

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Koululounaat	117400	115000	115 000	106000	106000	106 000
Päiväkotilounaat	50 300	52200	52 200	51100	51100	51100

Koulujen lounasaterioiden suoritteet vähentyvät oppilasmäärän pienentyessä.

Toiminnalliset muutokset

Puhdistuspalveluissa on v. 2027 siivottavaa pinta-alaa yhteensä 14200 m2.

Henkilöstö

Ruoka- ja puhdistuspalveluissa työskentelee vuonna 2027 24 työntekijää, joista neljä on määräaikaisella työsopimuksella. Portaan päiväkodin ja koulun laitoshuoltaja vakinaistetaan 1.9.2027 alkaen. Teuron koulun palveluvastaava on jäämässä eläkkeelle v. 2027 aikana. Palvelussuhde täytetään aluksi määräaikaisesti.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Lähiruoan käytön lisääminen	Toimittajien tuotteiden kartoitus	%-osuus elintarvikeostoista	14 %	18 %
Elintarvike-hankintojen kotimaisuusaste	Huomioidaan koko valmistusprosessissa ruokalistoista alkaen	%-osuus elintarvikeostoista	80 %	82 %
Ruokahävikin minimointi	Ruokahävikin seuranta sovelluksen avulla. Hävikin vähentäminen asiakkaan lautaselta	Lautasjäte g/ruokailija/ateria	25 g/asiakas	17 g/asiakas
Jätehuollon keskittäminen kiinteistöissä. Lajittelutietoisuuden lisääminen aloitetaan kunnantalolta.	Kunnantalon sisätilojen jätelajitteluastiat päivitetään (sekajäte, paperi, biojäte) ja keskitetään kahteen pisteeseen	Jätteiden lajittelun tehostaminen ja yhdenmukaistaminen sekä ympäristötietoisuuden lisääminen	Hankitaan sisätilojen lajitteluastiat	Lajittelu toimii vastuullisesti

4.3.5 Vesihuollon palvelualue

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa yksityisasiakkailleen sekä neljälle kunnassa toimivalle vesihuolto-osakeyhtiölle puhdasta ja hyvälaatuista talousvettä sekä vastaanottaa niiden jätevedet ja huolehtia niiden asianmukaisesta käsittelystä.

Vesilaitoksella on käytössä kolme pohjavedenottamoa. Kaikkien vedenottamoiden vesi käsitellään UV-desinfioinnilla veden hygieenisen laadun varmistamiseksi. Kahdella vedenottamolla raakaveden pH-arvoa säädetään veden happamuuden vähentämiseksi, ja yhden vedenottamon vesi johdetaan lisäksi aktiivihiilisuodatuksen kautta. Veden laatu on kaikilla vedenottamoilla ollut analyysitulosten perusteella erinomainen ja täyttänyt talousvedelle asetetut laatuvaatimukset.

Vesilaitoksen veden laatua seurataan ja valvotaan voimassa olevan valvontatutkimusohjelman mukaisesti. Kaikki jätevedet johdetaan puhdistettaviksi Forssan jätevedenpuhdistamolle.

Vesilaitoksen palveluksessa on yksi kokoaikainen asentaja. Lisäksi yhdyskuntatekniikan päällikkö ja hallintosihteeri käyttävät merkittävän osan työajastaan vesihuoltolaitoksen tehtävien hoitamiseen. Valtaosa rakentamis- ja kunnossapitotöistä toteutetaan ulkopuolisten urakoitsijoiden toimesta.

Määrärahat ja tuloarviot

Vesihuollon palvelualue	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	966 794	861 000	960 800	970 400	980 200	990 100
Toimintakulut	-697 234	-790 170	-756 800	-764 000	-771 400	-778 900
Toimintakate (Netto)	269 560	70 830	204 000	206 400	208 800	211 200
Poistot ja arvonalentumiset	-495 469	-478 764	-393 600	-490 200	-494 300	-476 300

Suoritteet

Vesihuollon palvelualue	TP 2025	TA 2026	TS 2027	TS 2028	TS 2029	TS2030
Vesimäärä / m³						
Verkostoon pumpattu	292 917	320 000	310 000	310 000	310 000	310 000
Laskutettu	282 709	305 000	310 000	310 000	310 000	310 000
Jätevesimäärä / m³						
Jätevedenpuhdistamolle pumpattu	253 899	250 000	250 000	250 000	250 000	250 000
Laskutettu	201 054	205 000	205 000	205 000	205 000	205 000

Toiminnalliset muutokset

Liesjärven vedenottamo poistetaan käytöstä, kun FVHL saa Portaan vedenottamon toimintavalmiiksi ja vedentoimitussopimus on tämän osalta laadittu.

Tammelassa on myös edistetty vesihuoltoyhtiöiden yhteystyötä tulevaisuuden toimintamallin kartoittamisella, ratkaisua mahdollisen yhteisen yhden toimijan ja toimintamallin osalta on etsitty vuodesta 2024 alkaen. Toimintamalliin uudesta, koko kunnan kattavasta, vesihuoltopalvelun organisaatiorakenteesta on jo osin vaihtoehtoisia muotoja olemassa, osittainen yhdistyminen on tavoitteena 2027 aikana.

Henkilöstö

Henkilöstön osalta panostetaan koulutukseen ja varautumisen kehittämiseen. Henkilöstömuutoksia nykyisellä toimintamallilla ei ole tiedossa, mutta mikäli tavoitteeksi asetettu vesihuoltoyhtiöiden yhdistymien joiltakin osin toteutuu, tulee tämän johdosta henkilöstöön lisäyspainetta. Toteutuneet automaation päivitykset sekä näkymät yhdistymisen osalta ovat siis osaltaan tuoneet painetta sähköasentajan rekrytoimiseen.

Investoinnit

Liesjärven vedenottamo poistetaan käytöstä ja puretaan, kun vedentoimitussopimus FVHL:n kanssa saadaan toteutumaan. Pienempinä investointeina parannetaan vesihuollon toimitusvarmuutta ja uusitaan venttiilejä. Vedenottamoiden automaatioita kehitetään toimintavarmuuden turvaamiseksi.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Vedenottamoiden automaation laajempi hyötykäyttö	Uuden automaation hyödyntäminen	Automaation toiminta parannettu ja seuranta reaaliaikainen	Uusi automaatio hankittu, toiminta ei käytössä	Vesihuollon reaaliaikainen tieto vastuutahoilla käytössä automaation avulla
Viemäriverkon vuotovesien vähentäminen	Selvityksen mukaisten korjausten vaikutusten seurantamittaukset	vuotovesien määrän väheneminen	Vuotovesiselvitys v. 2021 25 %	Seurantamittaus alle 25 %
Vesihuollon osittainen yhdistyminen kunnassa toimivien vesihuoltoyhtiöiden osalta	Kunnan vesilaitoksen toimintaan yhdistetään osa kunnassa olevista vesiyhtiöiden toiminnoista	Siirto tapahtunut	Kukin vesihuoltopalvelua toimittava taho toimii itsenäisesti	Vesihuollon palvelua tuottavien määrä kunnassa on vähentynyt
Sähköinen huoltokirja vesihuoltoon	Käyttöönotto, huoltokirjan toiminnan käynnistäminen	Huoltokirjan toimivuus	Huoltokirjaa ei ole käytössä	Huoltokirja toiminnassa vesihuollon henkilöstöllä

Tekniset palvelut yhteensä

Tekniset palvelut yhteensä	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	3 564 141	3 016 031	3 177 800	3 209 700	3 242 000	3 274 500
Valmistus omaan käyttöön		35 000				
Toimintakulut	-5 441 726	-5 666 654	-5 593 200	-5 641 900	-5 691 000	-5 740 400
Toimintakate (Netto)	-1 877 585	-2 650 623	-2 415 400	-2 432 200	-2 449 000	-2 465 900
Valtuustoon nähden sitova						
Poistot ja arvonalentumiset	-1 918 420	-2 434 791	-2 215 900	-2 353 700	-2 436 800	-2 577 500

5 VESILAITOKSEN LASKELMAT

5.1 Vesilaitoksen tuloslaskelma

(sisäiset ja ulkoiset)	TP 2025	TA 2026	TA 2027
Liikevaihto	992 249	888 077	981 900
Liiketoiminnan muut tuotot			
Materiaalit ja palvelut			
Aineet, tarvikkeet ja tavarat			
Ostot tilikauden aikana	-85 315	-106 450	-112 900
Palvelujen ostot	-503 121	-547 815	-483 500
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-588 436	-654 265	-596 400
Henkilöstökulut			
Palkat ja palkkiot	-98 796	-112 850	-135 900
Henkilöstösivukulut			
Eläkekulut	-18 791	-19 100	-23 500
Muut henkilösivukulut	-4 118	-4 800	-6 000
Henkilöstökulut yhteensä	-121 705	-136 750	-165 400
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-495 469	-478 764	-393 600
Liiketoiminnan muut kulut	-32 331	-25 744	-24 000
Liikeylijäämä	**-245 692**	**-407 446**	**-197 500**
Rahoitustuotot ja -kulut			
Muut rahoitustuotot			
Muut rahoituskulut	-13		
Korvaus pääomasta	-21 381	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot - ja kulut yhteensä	-21 394	-21 381	-21 381
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	**-267 086**	**-428 827**	**-218 881**
Ylijäämä ennen varauksia	**-267 086**	**-428 827**	**-218 881**
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)			
Tilikauden yli-/alijäämä	**-267 086**	**-428 827**	**-218 881**

5.2 Vesilaitoksen rahoituslaskelma

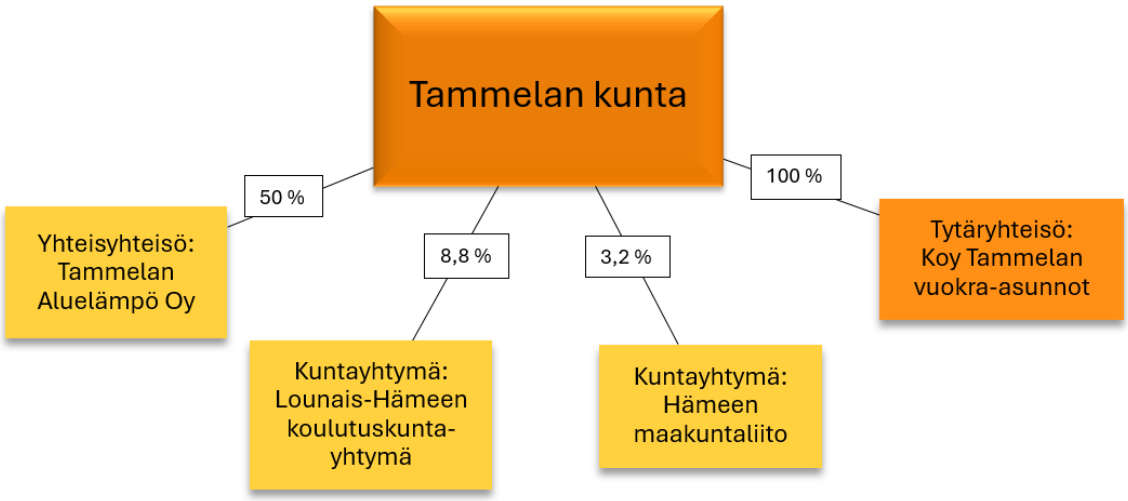
	TA 2026	TA 2027
Toiminnan rahavirta		
Liikeylijäämä (-alijäämä)	-407 446	-197 500
Poistot ja arvonalentumiset	478 764	393 600
Rahoitustuotot ja -kulut	-21 381	-21 381
Satunnaiset erät		
Tuloverot		
Tulorahoituksen korjauserät		
	49 937	174 719
Investointien rahavirta		
Investointimenot	740 000	1 070 000
Rahoitusosuus		
Toiminnan ja investointien rahavirta	-690 063	-895 281
Rahoituksen rahavirta		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos kunnalta		
Korottomien velkojen muutos kunnalta		
Muut maksuvalmiuden muutokset	690 063	895 281
Rahoituksen rahavirta	690 063	895 281
Rahavarojen muutos	**0**	**0**

5.3 Sisäiset erät

Sisäiset erät 2025–2030	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TA 2028	TA 2029	TA 2030
Puhdistuspalvelut	580 092	575 738	628 100	634 400	640 800	647 200
Ruokapalvelut	993 223	832 707	899 800	908 700	917 800	926 900
Toimitila- ja talonmiespalvelut	1 205 932	1 074 161	1 063 600	1 073 600	1 083 800	1 094 000
ICT-palvelut	367 870	379 090	391 200	395 800	400 200	404 900
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	39 905	53 206	53 400	53 900	54 400	54 900
Lapsiystävällinen kunta	12 291	16 387	14 800	14 900	15 000	15 200
Ehkäisevä päihdetyö	1 140	1 520	1 500	1 500	1 500	1 500
Posti- ja kuriiripalvelut	4 032	3 040	3 000	3 000	3 000	3 000
Painatukset	5 046	2 331	6 300	6 300	6 300	6 300
Vesimaksut	8 917	7 404	7 500	7 600	7 700	7 800
Jätevesimaksut	16 538	19 673	13 600	13 700	13 800	13 900
Yhteensä	**3 234 986**	**2 965 257**	**3 082 800**	**3 113 400**	**3 144 300**	**3 175 600**

5.4 Konserniyhtiöt

Tammelan konsernirakenne:

Kiinteistöosakeyhtiö Tammelan Vuokra-asunnot

Koy Tammelan vuokra-asunnot on kunnan 100 % omistama yhtiö. Yhtiö vastaa omistamiensa asuntojen vuokraamisesta.

Toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2027
Asuntojen hyvän käyttöasteen säilyttäminen	Asuntojen nopea uudelleenvuokraus	Käyttöaste	97 %	98 %

6 TULOSLASKELMAT

6.1 Tuloslaskelma ulkoiset

Ulkoinen	TP 2025	TA 2026	TA 2027
Toimintatuotot			
Myyntituotot	1.731.143	1.575.500	1.575.500
Maksutuotot	132.574	76.700	76.700
Tuet ja avustukset	320.696	256.800	256.800
Muut toimintatuotot	2.284.426	1.987.700	1.987.700
Toimintatuotot yhteensä	**4.468.839**	**3.631.209**	**3.896.700**
Valmistus omaan käyttöön		35.000	
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-11.688.588	-11.622.300	-11.622.300
Palvelujen ostot	-5.052.668	-5.184.600	-5.184.600
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1.941.797	-1.977.900	-1.977.900
Avustukset	-945.656	-939.200	-939.200
Muut toimintakulut	-299.405	-305.600	-305.600
Toimintakulut yhteensä	**-19.928.114**	**-20.393.421**	**-20.029.600**
TOIMINTAKATE	**-15.459.275**	**-16.727.212**	**-16.132.900**
Verotulot	13.815.352	14.778.000	15.342.000
Valtionosuudet			
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	5.344.677	4.564.500	4.564.500
Muut valtionosuudet	-757.565	-773.300	-773.300
Valtionosuudet yhteensä	4.587.112	4.586.460	3.791.200
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	1.514		
Muut rahoitustuotot	68.246	58.000	58.000
Korkokulut	**-432.843**	**-400.000**	**-400.000**
Muut rahoituskulut	-342		
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-363.425	-421.000	-342.000
VUOSIKATE	2.579.764	2.216.248	2.658.300
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2.013.261	-2.306.400	-2.306.400
Poistot ja arvonalentumiset yhteensä	-2.013.261	-2.553.784	-2.306.400
TILIKAUDEN TULOS	**566.503**	**-337.536**	**351.900**
Poistoeron lisäys tai vähennys	111.325	106.107	101.300
Varausten lisäys (+) tai vähennys (-)	-500.000	50.000	
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	177.829	-181.429	453.200

6.2 Tuloslaskelma ulkoiset / sisäiset

Ulkoiset / sisäiset	TP 2025	TA 2026	TA 2027
Toimintatuotot			
Myyntituotot	3.943.984	3.433.664	3.722.600
Maksutuotot	132.574	98.550	76.700
Tuet ja avustukset	320.696	174.000	256.800
Muut toimintatuotot	3.306.571	2.890.252	2.923.400
Toimintatuotot yhteensä	**7.703.825**	**6.596.466**	**6.979.500**
Valmistus omaan käyttöön		35.000	
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-11.688.588	-11.687.289	-11.622.300
Palvelujen ostot	-7.256.579	-7.534.651	-7.324.200
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1.950.714	-2.016.000	-1.985.400
Avustukset	-945.656	-912.600	-939.200
Muut toimintakulut	-1.321.563	-1.208.138	-1.241.300
Toimintakulut yhteensä	**-23.163.101**	**-23.358.678**	**-23.112.400**
TOIMINTAKATE	**-15.459.275**	**-16.727.212**	**-16.132.900**
Verotulot	13.815.352	14.778.000	15.342.000
Valtionosuudet			
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	5.344.677	5.338.120	4.564.500
Muut valtionosuudet	-757.565	-751.660	-773.300
Valtionosuudet yhteensä	4.587.112	4.586.460	3.791.200
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	1.514	1.500	
Muut rahoitustuotot	89.627	79.381	79.381
Korkokulut	**-432.843**	**-480.500**	**-400.000**
Muut rahoituskulut	-21.722	-21.381	-21.381
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-363.425	-421.000	-342.000
VUOSIKATE	2.579.764	2.216.248	2.658.300
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2.013.261	-2.553.784	-2.306.400
Poistot ja arvonalentumiset yhteensä	-2.013.261	-2.553.784	-2.306.400
TILIKAUDEN TULOS	**566.503**	**-337.536**	**351.900**
Poistoeron lisäys tai vähennys	111.325	106.107	101.300
Varausten lisäys (+) tai vähennys (-)	-500.000	50.000	
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	177.829	-181.429	453.200

6.3 Tuloslaskelma 2026–2030

Ulkoinen	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toimintatuotot	3 631 209 -2,5 %	3 896 700 7,3 %	3 933 700 0,9 %	3 971 100 1,0 %	4 008 700 0,9 %
Valmistus omaan käyttöön	35 000 0,0 %	0	0	0	0
Toimintakulut	-20 393 421 2,13 %	-20 029 600 -1,78 %	-20 214 600 0,92 %	-20 401 300 0,92 %	-20 589 600 0,92 %
TOIMINTAKATE	**-16 727 212** 3,2 %	**-16 132 900** -3,6 %	**-16 280 900** 0,9 %	**-16 430 200** 0,9 %	**-16 580 900** 0,9 %
Verotulot	14 778 000 4,5 %	15 342 000 3,8 %	15 614 000 1,8 %	16 033 000 2,7 %	16 033 000 0,0 %
Valtionosuudet	4 586 460 1,9 %	3 791 200 -17,3 %	3 791 200 0,0 %	3 791 200 0,0 %	3 791 200 0,0 %
Rahoitustuotot ja -kulut					
Korkotuotot	1 500 0,0 %	0	0	0	0
Muut rahoitustuotot	58 000 0,0 %	58 000 0,0 %	58 000 0,0 %	58 000 0,0 %	58 000 0,0 %
Korkokulut	-480 500 0,1 %	-400 000 -16,8 %	-420 000 5,0 %	-435 000 3,6 %	-450 000 3,4 %
Muut rahoituskulut	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 100,0 %
VUOSIKATE	**2 216 248** 10,2 %	**2 658 300** 19,9 %	**2 762 300** 3,9 %	**3 017 000** 9,2 %	**2 851 300** -5,5 %
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 553 784 20,4 %	-2 306 400 -9,7 %	-2 420 600 5,0 %	-2 481 600 2,5 %	-2 611 000 5,2 %
Arvonalentumiset	0 100,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
TILIKAUDEN TULOS	**-337 536** 205,9 %	**351 900** -204,3 %	**341 700** -2,9 %	**535 400** 56,7 %	**240 300** -55,1 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	106 107 -4,7 %	101 300 -4,5 %	97 100 -4,1 %	93 200 -4,0 %	89 800 -3,6 %
Varausten lisäys (+) tai vähennys (-)	50 000	0 -100,0 %	0	0	0
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	**-181 429** -18242,9 %	**453 200** -349,8 %	**438 800** -3,2 %	**628 600** 43,3 %	**330 100** -47,5 %
Toimintatulot/toimintamenot, %	17,8	19,5	19,5	19,5	19,5
Vuosikate/poistot, %	86,8	115,3	114,1	121,6	109,2
Vuosikate, € / asukas	380,9	462,8	480,9	525,2	496,3
Kertynyt ylijäämä	10 119	10 572	11 011	11 639	11 969
Asukasluku	5 819	5 744	5 744	5 744	5 744

Tunnuslukujen määritelmiä

Tuloslaskelman keskeiset käsitteet

Toimintakate
Ilmoittaa paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate
Kuvaa kunnan kokonaistulorahoitusta.
Ilmoittaa riittäkö kunnan tulorahoitus kattamaan pitkävaikutteisista tuotannontekijöistä aiheutuneet kulut eli pysyvien vastaavien (aikaisempi nimitys käyttöomaisuus) poistot.

Tilikauden tulos
Kertoo kunnan tilikauden jaksotettujen tulojen ja menojen erotuksen, joka lisää tai vähentää varauksia tai vapaata omaa pääomaa.

Tuloslaskelman tunnusluvut

Toimintatuotot/toimintakulut, %
Kuinka paljon toiminnan kuluista saadaan katetuksi palvelusuoritteiden myynti- ja maksutuotoilla sekä muilla varsinaisen toiminnan tuotoilla

Vuosikate, %
100 x (vuosikate/toimintatuotot + verotulot + valtionosuudet)

Vuosikate/poistot, %
100 x vuosikate/poistot ja arvonalentumiset

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenosta valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Jos vuosikate on alijäämäinen, on kunnan tulorahoitus heikko.

Vuosikate, 1000 € ja €/asukas
Kuinka paljon talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen.

7 INVESTOINTIOSA

	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
KUNNANHALLITUS						
Investointimenot	-316 225	-125 000	-80 000	-70 000	-70 000	-70 000
Investointitulot	20 307	0	0	0	0	0
Investoinnit netto	-295 917	-125 000	-80 000	-70 000	-70 000	-70 000
SIVISTYSLAUTAKUNTA						
Investointimenot	-210 387	0	-60 000	0	0	0
Investointitulot	30 000	0	0	0	0	0
Investoinnit netto	-180 387	0	-60 000	0	0	0
TEKNINEN LAUTAKUNTA						
Investointimenot	-4 098 867	-1 010 000	-1 670 000	-1 730 000	-1 875 000	-3 055 000
Investointitulot	124 000	0	0	0	0	0
Investoinnit netto	-3 974 867	-1 010 000	-1 670 000	-1 730 000	-1 875 000	-3 055 000
VESILAITOS						
Investointimenot	-11 251	-740 000	-1 070 000	-540 000	-320 000	-140 000
Investointitulot	0	0	0	0	0	0
Investoinnit netto	-11 251	-740 000	-1 070 000	-540 000	-320 000	-140 000
YHTEENVETOTAULUKKO						
Investointimenot	**-4 636 730**	**-1 875 000** -59,6 %	**-2 880 000** 53,6 %	**-2 340 000** -18,8 %	**-2 265 000** -3,2 %	**-3 265 000** 44,2 %
Investointitulot	**174 307**	**0** -100,0 %	**0** 0,0 %	**0** 0,0 %	**0** 0,0 %	**0** 100,0 %
Investoinnit netto	**-4 462 423**	**-1 875 000** -58,0 %	**-2 880 000** 53,6 %	**-2 340 000** -18,8 %	**-2 265 000** -3,2 %	**-3 265 000** 44,2 %

Investointiosan määrärahat hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova

KUNNANHALLITUS		TA 2027	TS2028	TS 2029	TS 2030
Maa- ja vesialueet					
9103	Maa-alueet				
	menot	-70 000	-70 000	-70 000	-70 000
	tulot	0	0	0	0
	netto	-70 000	-70 000	-70 000	-70 000
Hankekohtaiset investoinnit					
9109	Verkkosivu-uudistus				
	menot	-10 000			
	kokonaiskustannusarvio	-30 000			
	KUNNANHALLITUS YHTEENSÄ				
	Investointimenot	**-80 000**	**-70 000**	**-70 000**	**-70 000**
	Investointitulot	**0**	**0**	**0**	**0**
	Investoinnit netto	**-80 000**	**-70 000**	**-70 000**	**-70 000**

SIVISTYSLAUTAKUNTA		TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Irtaimisto					
9626	Päivähoidon kalusto				
	menot	-30 000			
9627	Päiväkodin tietokoneet ja tabletit				
	menot	-30 000			
	SIVISTYSLAUTAKUNTA YHTEENSÄ				
	Investointimenot	**-60 000**	**0**	**0**	**0**
	Investointitulot	**0**	**0**	**0**	**0**
	Investoinnit netto	**-60 000**	**0**	**0**	**0**

TEKNINEN LAUTAKUNTA			TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Irtaimisto						
9305	Pakettiauto					
	menot		-40 000		-35 000	
9306	Harjakone					
	menot		-15 000			
9306	Puistoruohonleikkuri ja muut koneet					
	menot		-50 000	-15 000		-50 000
9341	Ruoka- ja puhdistus/koneinvestoinnit					
	menot		-25 000			
	Irtaimisto, hankekohtaiset yhteensä		**-130 000**	**-15 000**	**-35 000**	**-50 000**
Yhdyskuntarakentaminen, hankekohtainen						
9313	Saaren kansanpuisto ulkoilureitti					
	menot				-140 000	
	Kokonaiskustannusarvio	*-140 000*				
9322	Kaavateiden päällystäminen					
	menot		-120 000	-100 000	-50 000	-50 000
	Kokonaiskustannusarvio	*-320 000*				
9327	Rantapuisto					
	menot		-35 000			
	Kokonaiskustannusarvio	*-235 000*				
9345	Papinsillan kevyenliikenteen väylä					
	menot			-70 000		-2 400 000
	Kokonaiskustannusarvio	*-2 470 000*				
9349	Papinsilta					
	menot		-400 000	-200 000	-500 000	
	Kokonaiskustannusarvio	*-1 100 000*				
Yhdyskuntarakentaminen, hankekohtainen yhteensä			**-555 000**	**-370 000**	**-690 000**	**-2 450 000**

TEKNINEN LAUTAKUNTA		TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Muu yhdyskuntarakentaminen					
9315 Liikenneväylien rakentaminen					
menot		-15 000	-60 000	-25 000	0
9317 Puistot					
menot		-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
9319 Tievalaistus					
menot		-30 000	-30 000	-30 000	0
9323 Tieviitat					
menot			-20 000		
9365 Latauspaikat					
menot		-20 000	-20 000	-20 000	
Muu yhdyskuntarakentaminen yhteensä		**-95 000**	**-160 000**	**-105 000**	**-30 000**
Talonrakentaminen, hankekohtainen					
9374 Vuokratalot					
menot			-165 000		
Kokonaiskustannusarvio	*-165 000*				
9330 *Tammikartano*					
menot		-180 000			
Kokonaiskustannusarvio	*-180 000*				
9333 *Ruisluoto*					
menot		-130 000	-105 000	-50 000	
Kokonaiskustannusarvio	*-235 000*				
9339 Palolaitos					
menot			-135 000		
Kokonaiskustannusarvio	*-135 000*				
9399 Kunnantalon kunnostus					
menot			-400 000	-570 000	0
Kokonaiskustannusarvio	*-970 000*				
9397 *Johdintien halli (Kaukjärvi II)*					
Menot		-100 000	-100 000	-30 000	-400 000
Kokonaiskustannusarvio	*-630 000*				
9396 Venesillan leirintäalue					
Menot				-270 000	
Kokonaiskustannusarvio	*-270 000*				
Talonrakentaminen, hankekoht. yhteensä		**-410 000**	**-905 000**	**-920 000**	**-400 000**

TEKNINEN LAUTAKUNTA	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Muu rakentaminen				
9340 Portaan koulu				
menot	-70 000		-35 000	
9342 Riihivalkaman koulu				
menot	-15 000	-25 000		
9395 *Yhtenäiskoulu*				
menot	-50 000			
9350 Kunnantalo				
menot	-30 000			
9351 Manttaali				
menot	-35 000	-15 000		
9353 Päiväkoti / Norrintie	-15 000			
menot				
9356 Päiväkoti II ((Laiho, Haitulat)				
menot	-35 000			
9375 *Tammikartano*				
menot				-60 000
9376 Venesilta				
menot	-15 000			
9377 Liikuntakeskus				
menot	-35 000	-70 000		-25 000
9382 Paloasema				
menot	-70 000			
9389 Norrintien kiinteistöt				
menot	-20 000	-80 000		
9392 Energiatehokkuus investoinnit				
menot	-90 000	-90 000	-90 000	-40 000
Muu rakentaminen yhteensä	**-480 000**	**-280 000**	**-125 000**	**-125 000**
TEKNINEN LAUTAKUNTA YHTEENSÄ				
Investointimenot	**-1 670 000**	**-1 730 000**	**-1 875 000**	**-3 055 000**
Investointitulot				
Investoinnit netto	**-1 670 000**	**-1 730 000**	**-1 875 000**	**-3 055 000**

VESILAITOS			TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Hankekohtainen yhdyskuntarakentaminen						
9760	Papinsilta		-400 000	-200 000	-50 000	
	Kokonaiskustannusarvio	*-650 000*				
9760	Muu hanke, yhdyskuntarakentaminen		-40 000	-40 000	-40 000	-40 000
Muu yhdyskuntarakentaminen						
9770	Vesilaitos					
	menot		-530 000	-200 000	-180 000	-50 000
9775	Viemärilaitos					
	menot		-100 000	-100 000	-50 000	-50 000
	VESILAITOS YHTEENSÄ					
	Investointimenot		**-1 070 000**	**-540 000**	**-320 000**	**-140 000**
	Investointitulot					
	Investoinnit netto		**-1 070 000**	**-540 000**	**-320 000**	**-140 000**

TAMMELAN KUNTA	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
INVESTOINNIT YHTEENSÄ				
Investointimenot	**-2 880 000**	**-2 340 000**	**-2 265 000**	**-3 265 000**
Investointitulot				
Investoinnit netto	**-2 880 000**	**-2 340 000**	**-2 265 000**	**-3 265 000**

8 RAHOITUSOSA

Rahoitusosassa esitetään kunnan toiminnan ja investointien rahavirta ja lainan tarve, mikäli tulorahoitus ei riitä investointeihin.

RAHOITUS	TP 2025	TA 2026	TA 2027	TS 2028	TS 2029	TS 2030
Toiminnan rahavirta						
Vuosikate	2 579 764	2 216 248	2 658 300	2 762 300	3 017 000	2 851 300
Satunnaiset erät						
Tulorahoituksen korjauserät	-57 271					
Investointien rahavirta						
Investointimenot	-4 649 723	-1 875 000	-2 880 000	-2 340 000	-2 265 000	-3 265 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	154 000					
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutustulot	77 578					
Toiminnan ja investointien rahavirta	**-1 895 652**	**341 248**	**-221 700**	**422 300**	**752 000**	**-413 700**
Rahoituksen rahavirta						
Antolainauksen muutokset						
Antolainojen lisäykset						
Antolainasaamisten vähennykset						
Lainakannan muutokset						
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	8 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	3 500 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 009 898	-1 309 898	-1 013 066	-1 213 066	-1 413 066	-1 488 066
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-6 100 000					
Oman pääoman muutokset						
Muut maksuvalmiuden muutokset	-720 203					
	169 899	**690 102**	**986 934**	**786 934**	**586 934**	**2 011 934**
Vaikutus maksuvalmiuteen	**-1 725 752**	**1 031 350**	**765 234**	**1 209 234**	**1 338 934**	**1 598 234**
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta	-7 353	-9 228	-11 564	-9 005	-602	880
Investointien tulorahoitus, %	57,4 %	118,2 %	92,3 %	118,0 %	133,2 %	87,3 %
Lainanhoitokate	2,1	1,5	2,2	1,9	1,9	1,7
Lainakanta	15 702 402	14 092 504	15 079 438	15 866 372	16 453 306	18 465 240
Lainat/as	2 719	2 448	2 619	2 756	2 858	3 207

Rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1.000 euroa

= Toiminnan ja investointien rahavirta - välituloksen tilinpäätösvuoden ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)
Investointien omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvuonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi

Investointien tulorahoitus, %
100 x vuosikate/investointien omahankintameno
Investointien tulorahoitus –tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Lainanhoitokate
(vuosikate + korkokulut) / (korkokulut + lainanlyhennykset)
Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Laskennallinen lainanhoitokate
(Vuosikate + korkokulut)/(korkokulut + laskennalliset lainanlyhennykset)
Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita.

Kassan riittävyys (pv)
365 x rahavarat 31.12./kassasta maksut tilikaudella
Tunnusluku kuvaa kunnan maksuvalmiutta ja se ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla.

9 TALOUSARVION JA TULOARVIOIDEN YHTEENVETO

Ulkoinen	Sitovuus (*	Määrärahat	Tuloarviot
KÄYTTÖTALOUSOSA			
Toimielin			
Hallinto- ja kehittämispalvelut	N	3 805 100	152 500
Tarkastuslautakunta	N	22 500	
Keskusvaalilautakunta	N	16 900	11 500
Sivistyspalvelut	N	10 591 900	554 900
Tekniset palvelut	N	5 593 200	3 177 800
TULOSLASKELMAOSA			
Verotulot	N		15 342 000
Valtionosuudet	N		3 791 200
Korkotulot	N		
Muut rahoitustulot	N		58 000
Korkomenot	N	400 000	
Muut rahoitusmenot	N		
Satunnaiset erät	N		
INVESTOINTIOSA			
Investoinnit yhteensä	N	2 880 000	
RAHOITUSOSA			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäykset			
Antolainasaamisten vähennykset			
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	N		2 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	N	1 013 066	
Lyhytaikaisten lainojen muutos			
Oman pääoman muutokset			
Vaikutus maksuvalmiuteen		765 234	
TALOUSARVION LOPPUSUMMA		**25 087 900**	**25 087 900**

**) N= sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio, B= bruttomääräraha/-tuloarvio*

Toimialat ja niiden palvelualueet tilikartan mukaan

Hallinto- ja kehittämispalvelut

Hallinnon ja talouden palvelualue

Hyvinvointipalvelut
Hallinto- ja toimistopalvelut
Henkilöstö- ja työnantajapalvelut
Talous- ja hankintapalvelut
Tieto- ja arkistohallintapalvelut

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoimapalvelut
Joukkoliikenne
Työllisyyspalvelut

Tarkastuslautakunta

Tarkastuksen palvelualue

Tarkastus

Keskusvaalilautakunta

Keskusvaalilautakunnan palvelualue

Keskusvaalilautakunta

Sivistyspalvelut

Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksen hallinto
Päiväkodit
Perhepäivähoito
Lasten kodinhoidontuki
Muu päivähoito
Esiopetus

Perusopetuksen palvelualue

Koulutoimen hallinto
Koulut
Muu opetus
Toinen aste
Lukio-opetus

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut
Kansalaisopisto
Taiteen perusopetus

Tekniset palvelut

Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Mittaus- ja paikkatietopalvelut

Maa-alueiden kehittäminen ja ylläpitopalvelut

Kunnallistekniset palvelut

Kiinteistöjen palvelualue

Tilapalvelut / Kiinteistönhoito

Asumispalvelut

Muiden tilojen vuokraus

Ulkopuolisille tehtävät työt

Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Kaavoituspalvelut

Rakennusvalvonnan palvelut

Ympäristöpalvelut

Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Ruokapalvelut

Puhdistuspalvelut

Vesihuollon palvelualue

Vesilaitos

Viemärilaitos

Investointiosan ja tuloslaskelman liittyminen rahoitusosaan

